

Universiteit Utrecht

Regionaal samenwerken aan onderwijskwaliteit

Adviesrapport UU & Regionale Onderwijspartners

Prof. dr. Isabel Arends, voorzitter
Prof. dr. Catrin Finkenauer
Prof. dr. Elaine Mak
Prof. dr. Peter Schrijver
Prof. dr. Marcel van Aken
Joki van de Poel, MA., Secretaris
Anne-Roos Verbree, MSc., projectondersteuner

Juni 2021

COLOFON

Foto's

Irvin van Hemert (omslag), Ivar Pel (keerzijde omslag)

Layout

Proefschrift.nu

© Universiteit Utrecht, 2021

Inhoud

1	Aanleiding en opdracht	1
2	Analyse en strategie	4
2.1	UU als opleider en nascholer van leraren	4
2.2	UU onderzoek naar onderwijs en jeugd	7
2.3	De rol van de UU met betrekking tot de lange leerlijn vóór het hoger onderwijs: kansengelijkheid, wetenschapseducatie en talentontwikkeling	11
3	UU en het regionale onderwijs: op weg naar een meer integrale aanpak	16
3.1	Resumerend	16
3.2	Uitgangspositie UU	16
3.3	Doelgerichte samenhang	18
3.4	Aanbevelingen in het kort (samenvatting hoofdstuk 2)	19
4	Literatuur	22
5	Bijlagen	24
5.1	Afspraken bestuursakkoord flexibilisering en de rol van Utrecht	24
5.2	Lijst gesprekspartners	25

Managementsamenvatting

Dit adviesrapport is opgesteld in opdracht van het College van Bestuur met als doel de rol van de Universiteit Utrecht in de regionale onderwijsketen, en haar maatschappelijke opdracht hierin, te verduidelijken. In het rapport beschrijft de commissie een ontwikkelagenda om de samenwerking tussen de UU en haar onderwijspartners in de regio te versterken. Dit wordt gedaan aan de hand van drie pijlers gebaseerd op de kerntaken van de universiteit en aansluitend op het UU Strategisch Plan 2020-2025: 1) UU als opleider en nascholer van leraren, 2) UU onderzoek naar onderwijs en jeugd en 3) UU in relatie tot de lange leerlijn vóór het hoger onderwijs: kansengelijkheid, wetenschapseducatie en talentontwikkeling. Op basis van een analyse per pijler van de huidige problematiek, de rol van de UU en aandachtspunten en mogelijkheden zijn de volgende aanbevelingen geformuleerd.

Pijler 1: Het actief promoten van leraar als beroepsperspectief bij de eigen opleidingen, het bevorderen van professionele ontwikkeling van leraren in samenwerking met onderwijspartners en samen met scholen onderzoeken of vakdidactieknetwerken kunnen worden opgezet of versterkt. De trekker van deze pijler is de directeur van de Graduate School of Teaching in tandem met de programmaleider Onderwijs voor Professionals.

Pijler 2: Het toekennen van een hogere urgentie aan onderzoek naar onderwijs en het uitvoeren van een landschapsanalyse op dit gebied om overzicht te verwerven op welke niveaus en vlakken UU onderzoek naar onderwijs wordt gedaan en wat ontbreekt. Deze analyse zou uitgevoerd moeten worden door een onderzoeker met contacten binnen in ieder geval de strategische thema's DoY en IoS. Verder zou wederkerigheid en langdurige commitment bij het doen van onderzoek meer prioriteit moeten krijgen, zou de impact van onderzoek regelmatig geëvalueerd moeten worden, zouden bestaande samenwerkingen beter benut moeten worden bij het doen van onderzoek en zou meer geïnvesteerd moeten worden in samenwerking met partners die beleid informeren. Dit om gezamenlijk met partners een bijdrage te leveren aan de aanpak van maatschappelijke problemen.

Pijler 3: Het ontwikkelen van een stabiele lange leerlijn van vroeg- en voorschoolse educatie tot en met het mbo/hoger onderwijs in de regio Utrecht, het maken van een samenhangend programma van losse projecten, het opstellen van convenanten met samenwerkingspartners en het versterken van de samenwerking binnen de UU tussen de lange leerlijn en de educatieve opleidingen. Verder zouden activiteiten binnen deze pijler systematisch(er) geëvalueerd moeten worden op hun efficiëntie en effectiviteit en krijgen duurzame financiering. De trekker van deze pijler zou tevens de onafhankelijke voorzitter van de Regiegroep Scholennetwerken worden.

Ten slotte zijn, gezien de samenhang tussen de pijlers, een aantal overkoepelende aanbevelingen geformuleerd gericht op de integratie tussen de drie pijlers. De kern hiervan is om de vele netwerken die de UU heeft in afstemming met partners om te vormen naar twee netwerken met een duidelijk signatuur die ook duidelijk zo geprofileerd worden: 1) opleiden en nascholen van leraren in brede zin en 2) wetenschapseducatie, talentontwikkeling en kansengelijkheidsbevordering. Op termijn zouden deze netwerken mogelijk nog verder in elkaar geschoven kunnen worden. Bovendien is het advies om een dean regionaal onderwijs aan te stellen als interne verbinder tussen de drie pijlers en om de ontwikkelagenda en aanbevelingen in dit rapport verder uit te werken in nauwe samenwerking met regionale onderwijspartners.

1. Aanleiding en opdracht

Het onderwijs, waar mensen kennis verwerven, vaardigheden opdoen en sprake is van socialisatie en persoonsvorming, is een centrale pijler in onze samenleving. Dit gaat over onderwijs in brede zin. Niet alleen binnen schoolcontexten, maar ook in bedrijven en organisaties, in groepen of individueel, via andere middelen dan louter lesmateriaal, en niet alleen gericht op kinderen of jongeren maar ook op latere fasen.¹ De universiteit heeft op basis van haar kerntaken – onderwijs en onderzoek – de opdracht om bij te dragen aan het onderwijs in deze brede zin. Bij het vervullen van deze opdracht is een goede samenwerking met de onderwijspartners in de regio cruciaal, zeker vanwege de maatschappelijke problematiek rond het onderwijs.

Al jaren is er sprake van een toenemend lerarentekort en mede als gevolg daarvan neemt de kwaliteit van het onderwijs af.² Er is een aantal duidelijke indicatoren dat de kwaliteit van ons onderwijs aan het afnemen is, wat in het bijzonder voor leerlingen die achterstanden hebben ten gevolge van een sociaaleconomisch minder geprivilegieerde achtergrond en leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond of een lagere sociaaleconomische achtergrond nadelig is. Zo hebben leerlingen waarvan ouders een mbo-opleiding hebben minder kans om in het vwo geplaatst te worden dan leerlingen met theoretisch opgeleide ouders³ en zakken leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond vaker voor hun havo of vwo eindexamen dan leerlingen zonder migratieachtergrond.⁴ En voor het ho geldt: “bij opleidingen met een beperkt aantal plaatsen, komen minder Nederlandse studenten binnen met een niet-westerse migratieachtergrond, minder Nederlandse vrouwen en minder studenten waarvan de ouders een lager inkomen hebben”.⁵ Hier spelen ook factoren een rol die te maken hebben met inclusie c.q. segregatie en met gevoel van verbondenheid.

Deze problematiek wordt verergerd doordat de motivatie van Nederlandse leerlingen om te leren laag is.⁶ Dit is gerelateerd aan het probleem betreffende het niveau van leesvaardigheid van Nederlandse jongeren: 24% van de Nederlandse 15-jarigen wordt als dermate laaggeletterd beschouwd dat ze niet voldoende kunnen meekomen in de maatschappij. Ook het niveau van rekenvaardigheid blijft achter.

De universiteit zou de expertise die binnen de organisatie aanwezig is nog beter beschikbaar willen maken voor scholen die problemen aan willen pakken en heeft de ambitie om meer leraren op te leiden die een bijdrage kunnen leveren aan het oplossen van de problemen.

De rol van de Universiteit Utrecht?

Wat is gegeven de geschetste problematiek de maatschappelijke opdracht van de UU? Een belangrijke vraag in het licht van haar missie: ‘de UU werkt aan een betere wereld’.

In het Strategisch Plan 2020-2025⁷ staat dat de Universiteit Utrecht een bijzondere verantwoordelijkheid voelt voor het onderwijs in de stad en regio. Als concreet actiepunt is opgenomen dat de universiteit samen met de Hogeschool Utrecht en andere onderwijspartners in de stad en regio een programma ontwikkelt om het lerarentekort terug te dringen. Dit door gebruik te maken van elkaars kennis- en vakkenaanbod, professionals uit te wisselen en de toegankelijkheid van het onderwijs en gelijke kansen te bevorderen.

Uit haar missie en het Strategisch Plan 2020-2025 blijkt duidelijk dat de universiteit een bijdrage wil leveren aan het oplossen van bestaande en toekomstige vraagstukken op het vlak van het onderwijs in de stad en de regio. Wat kunnen onderwijspartners van de UU verwachten en wat verwacht de UU van hen?

Om de ambities uit het Strategisch Plan 2020-2025 te kunnen waarmaken, is de eerste stap het ontwikkelen van een visie hoe de UU haar rol in de onderwijskolom definieert en hoe deze rol vervolgens wordt ingevuld,

¹ Cf. Sectorplan Maatschappij- en Gedragwetenschappen 2020-2025, p. 36.

² Sectorplan Maatschappij- en Gedragwetenschappen 2020-2025, p. 36.

³ De Staat van het Onderwijs, 2019.

⁴ De Staat van het Onderwijs, 2019.

⁵ De Staat van het Onderwijs, 2020, p. 173.

⁶ De Staat van het Onderwijs, 2019, 2020; OECD, 2016b, 2019.

⁷ [Het Strategisch Plan - Strategisch Plan 2025 - Universiteit Utrecht \(uu.nl\)](#).

gezamenlijk met onderwijspartners in stad en regio. De UU heeft, kortom, behoefte aan verduidelijking van haar rol in de onderwijsketen.⁸ Daarbij hoort dat de UU zich uitspreekt over wat ze belangrijk vindt en transparant is over ambities en (stimulering van) duurzame inzet van mensen en middelen.

Scope en uitgangspunten

In de commissie is gesproken over de scope van dit advies. Aanvankelijk was het idee om tijdig onze regionale onderwijspartners te betrekken bij het verder vormgeven van de analyses en aanbevelingen. Dit met het oog op de gezamenlijke verantwoordelijkheid, co-creatie en wederkerigheid. Gaandeweg kwam de commissie tot de conclusie dat de universiteit op deelaspecten met partners in de regio (goed) samenwerkt maar dat echt succesvolle samenwerking begint met de mate waarin de betrokkenen *binnen* de universiteit elkaar begrijpen en zicht hebben op de activiteiten op het vlak van onderwijs. Hiervan is op dit moment nog onvoldoende sprake. Met dit gegeven als vertrekpunt, zal de commissie in dit rapport aanbevelingen doen voor een **ontwikkelagenda** om de samenwerking van de universiteit met de partners in stad en regio in het onderwijs te versterken om in staat te zijn om de ambities uit het Strategisch Plan 2020-2025 te verwezenlijken. Deze ontwikkelagenda dient de komende jaren verder uitwerking te krijgen binnen de organisatie en in nauwe samenwerking met de betrokken (regionale) onderwijspartners.

Bij de zoektocht naar het verhelderen van de structuur heeft de commissie gemeend dat het belangrijk is voor de UU om die in lijn te brengen met de kerntaken die de UU heeft. Dan hebben we het in ieder geval over onderwijs en onderzoek. Daarnaast beoogt de UU met deze kerntaken maatschappelijke impact te realiseren. Hierbij dient gerealiseerd te worden dat de maatschappelijke problematiek waar de UU via haar kerntaken aan wil bijdragen (deels) verder reikt dan het onderwijsdomein. Hoewel de commissie het belang hiervan onderkent, beperkt de focus van dit rapport zich tot maatschappelijke vraagstukken in en gerelateerd aan het onderwijs waarbij regionale onderwijspartners/onderwijsinstellingen betrokken zijn.

Het bereiken van maatschappelijke impact brengt ook de noodzaak van actieve betrokkenheid met het onderwijsveld mee, want hoe ziet de samenwerking met partners in de regio eruit als het gaat om impact? Hoe wordt getoetst of activiteiten ook effect hebben? En op welke wijze kan de UU een bijdrage leveren met betrekking tot verduurzaming van relaties met het regionale onderwijsveld? De commissie kwam op basis van deze uitgangspunten en een eerste (interne) analyse van het veld tot de volgende hoofdingdeling met daarbij een aantal vragen die als input dienen voor de aanbevelingen en de ontwikkelagenda:

1. UU als opleider en nascholer van leraren

De universiteit leidt leraren op voor primair onderwijs (po), voortgezet onderwijs (vo) en hoger onderwijs (ho). Voortvloeiend uit deze primaire onderwijstaak zijn er met name drie vragen die van groot actueel belang zijn voor de ontwikkeling van een visie: Welke rol neemt de UU op zich met betrekking tot het tegengaan van de lerarentekorten? Welke verantwoordelijkheid neemt de UU en hoe vertaalt zich dat naar universiteitsbrede initiatieven om de instroom in de opleidingen te verhogen? En welke rol heeft de UU bij de professionele ontwikkeling van leraren in po en vo, mbo en ho, en welke uitgangspunten hanteert zij hierbij?

⁸ Het verhelderen van de rol en de verantwoordelijkheden tussen de UU en regionale onderwijspartners is van breder belang dan enkel voor de UU. De Onderwijsraad kwam in jan. 2020 met een [reactie op de Strategische agenda hoger onderwijs en onderzoek](#) en beveelt hierin aan een perspectief uit te werken op het 'wat' en 'waartoe' van hoger onderwijs, om tot een volwaardige strategie voor het ho te komen. Verder acht de Onderwijsraad het nodig een korte- en langetermijnstrategie te ontwikkelen op doorstroom en aansluiting binnen het hele onderwijsstelsel, met het oog op toegankelijkheid en gelijke kansen. In de strategische agenda hoger onderwijs en onderzoek wordt daarover het volgende gezegd: "Hoger onderwijs heeft niet alleen een rol in het accommoderen van bestaande maatschappelijke en arbeidsmarktgerelateerde verwachtingen, maar hoort die verwachtingen ook, in het licht van haar academische vrijheid, kritisch te bevragen en soms te veranderen. Een responsieve, wendbare universiteit of hogeschool weet daar een goede balans in te vinden." Dat kan volgens de Onderwijsraad alleen als duidelijk is waar de hogeschool of universiteit voor staat en er bewustzijn is van de opdracht die zij hebben in het ontwikkelen en opleiden van jonge mensen.

2. UU onderzoek naar onderwijs en jeugd

De UU doet (o.a.) onderzoek op het gebied van onderwijs, leren en instructie, jeugd en instituties. Hoewel de noodzaak en waarde van samenwerking met onderwijspartners wordt erkend, zijn er meerdere open vragen: Op welke wijze ontsluit de UU inzichten uit onderzoek op een doelmatige en duurzame manier voor haar onderwijspartners? Hoe en in hoeverre stemt de UU onderzoek af op maatschappelijke behoeften die leven in de regio en in aansluiting op landelijke initiatieven? Hoe wordt een duurzame wederkerige relatie met onderwijspartners versterkt, waarbij scholen partner zijn bij het formuleren van onderzoeksvragen en het uitvoeren van onderzoek evenals kunnen rekenen op ondersteuning waaraan zij behoefte hebben door de UU?

3. UU in relatie tot de lange leerlijn vóór het hoger onderwijs: kansengelijkheid, wetenschapseducatie en talentontwikkeling

Het bevorderen van toegankelijkheid van het onderwijs en talentontwikkeling van leerlingen vertalen we naar het belang van de lange leerlijn, waarbij in een optimale doorstroming van leerlingen van vve, naar po, naar vo en mbo/ho wordt voorzien. De centrale vraag hierbij is: Welke rol speelt de UU op het vlak van stimuleren van kansengelijkheid, wetenschapseducatie en talentontwikkeling van de jeugd in de regio, en welke rol moet zij spelen?

Deze drie pijlers zouden moeten aansluiten bij de missie van de UU: 'De Universiteit Utrecht werkt aan een betere wereld' en de kernwaarden 'ambitie', 'inspiratie' en 'betrokkenheid' die genoemd worden in het Strategisch Plan 2020-2025 van de Universiteit Utrecht. Bovendien moeten de pijlers aansluiten bij specifieke ambities genoemd in het Strategisch Plan op het gebied van maatschappelijke verantwoordelijkheid: het enthousiasmeren van studenten voor een loopbaan in het onderwijs en het lerarentekort aanpakken, samen met onderwijspartners werken aan concrete verbeteringen in het onderwijs in de stad en regio Utrecht, en het delen van kennis en ervaring met onderwijspartners en mede daardoor een bijdrage leveren aan kansengelijkheid in het onderwijs. De drie pijlers zijn niet alleen belangrijk voor het realiseren van deze ambities, maar ook in bredere context. Zo dragen de pijlers direct bij aan het vierde Sustainable Development Goal (SDG) van de Verenigde Naties: "Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all" en indirect ook aan andere SDGs zoals het bereiken van 'gender equality', duurzame steden en gemeenschappen, het verminderen van ongelijkheid en het stimuleren van economische groei.

In het vervolg van deze notitie zullen we onderscheid blijven maken tussen de drie pijlers. Dat doen we omwille van de leesbaarheid van het rapport, ook al erkennen we dat de drie pijlers met elkaar samenhangen en elkaar beïnvloeden.

In het volgende hoofdstuk wordt per pijler achtereenvolgens de problematiek geschetst, de rol van de universiteit beschreven, aandachtspunten en mogelijkheden geïdentificeerd en worden aanbevelingen gedaan voor de toekomst. In Hoofdstuk 3 is een overkoepelende analyse gemaakt van onze aanbevelingen. Hierin is nadrukkelijk gekeken naar de onderlinge verbanden, en integratie van de drie pijlers. In de praktijk zien we namelijk dat in het vormgeven van verschillende samenwerkingen met regionale onderwijspartners meerdere pijlers relevant zijn.

2. Analyse en strategie

2.1 UU als opleider en nascholer van leraren

De UU leidt leraren op voor primair onderwijs (po), voortgezet onderwijs (vo) en hoger onderwijs (ho). Voortvloeiend uit deze primaire onderwijstaak zijn er met name drie vragen die van groot actueel belang zijn voor de ontwikkeling van een visie: Welke rol neemt de UU op zich met betrekking tot het tegengaan van de lerarentekorten? Welke verantwoordelijkheid neemt de UU en hoe vertaalt zich dat naar universiteitsbrede initiatieven om de instroom in de opleidingen te verhogen? En welke rol heeft de UU bij de professionele ontwikkeling van leraren in po en vo, mbo en ho, en welke uitgangspunten hanteert zij hierbij?

Een primaire onderwijstaak van universiteiten die lerarenopleidingen aanbieden, is het opleiden van academische leraren. Bij de UU gaat dit zowel om leraren in het po en vo als in het ho. Tevens biedt de UU onder de noemer 'Onderwijs voor Professionals' (OvP) ook onderwijs aan voor zittende leraren en is de ambitie dat dit aanbod wordt vergroot in de nabije toekomst. Binnen de UU is de Graduate School of Teaching (GST) verantwoordelijk voor alle lerarenopleidingen en educatieve minoren van de UU voor het vo. De GST wordt bestuurd door een co-decanaat van vijf decanen⁹ en een directeur (Jan van Tartwijk). De academische lerarenopleiding primair onderwijs (ALPO) wordt samen met de Hogeschool Utrecht (HU) vormgegeven. Vanuit de UU is daarbij de bacheloropleiding Onderwijswetenschappen betrokken, die wordt gecombineerd met de HU-pabo (bi-diplomerings).

Zowel binnen de ALPO als binnen de universitaire lerarenopleidingen voor het vo wordt intensief samengewerkt met partnerscholen. In het vo trekt de GST daarin samen op met HU- en HKU- lerarenopleidingen voor het vo en sinds kort ook met die van de Wageningen Universiteit. De samenwerking tussen scholen en lerarenopleidingen wordt steeds meer geformaliseerd in samenwerkingsverbanden voor samen opleiden en professionele ontwikkeling die 'Opleidingsscholen' worden genoemd. Om ook de samenwerking tussen alle lerarenopleidingen onderling te versterken, is recent is de Utrecht Leert OpleidingsAlliantie (ULOA) opgericht. Daarin zijn alle Utrechtse lerarenopleidingen betrokken (HU, HKU, Marnix Academie, Universiteit voor Humanistiek (UvH), UU). Er wordt onder andere samengewerkt bij het uitvoeren van projecten en er worden gezamenlijke procedures voor begeleiding en beoordeling ontwikkeld waardoor de gezamenlijke uitvoering van de opleiding binnen de opleidingsscholen gemakkelijker wordt. Daarnaast zijn er voor het po werkplaatsen opgericht waar in gezamenlijkheid tussen scholen, de Marnix Academie, UvH, HU en Theo Thijssen en de UU onderzoek wordt gedaan naar onderwijs op school. Deze werkplaatsen zijn ontstaan uit de partnerscholen-netwerken voor het po.

2.1.1 Algemene problematiek

In het po en vo zijn er significante lerarentekorten. Met name de verborgen tekorten¹⁰ zijn aanzienlijk, waarbij er grote regionale verschillen zijn. Er zijn in het vo tekorten bij de vakken informatica, natuurkunde, scheikunde, Duits en Klassieke Talen en de verwachting is dat de tekorten bij deze vakken de komende jaren nog moeilijker, te vervullen zullen zijn. Wiskunde en Frans nemen een soort tussenpositie in. Dit blijkt uit [de prognose van Onderwijs in Cijfers](#).¹¹ In de meest recente trendrapportage van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW; Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2020c) zijn met name de verwachtingen voor het komende decennium zorgelijk. Er wordt verwacht dat in het po er in 2025 een tekort van 1440 fte extra ontstaat bovenop het huidige tekort. In 2030 zal dat nog verder oplopen naar

⁹ Faculteit Sociale Wetenschappen, faculteit Geesteswetenschappen, faculteit Bètawetenschappen, faculteit Geowetenschappen, faculteit Recht, Economie, Bestuur en Organisatie.

¹⁰ Verborgen tekorten zijn het aantal vacatures voor leraren die op een voor de school ongewenste manier zijn ingevuld, bijvoorbeeld door een interne medewerker (intern begeleider of directeur) die er taken bij krijgt of het inhuren van een onbevoegde en/of externe kracht (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2020c).

¹¹ [Prognoses arbeidsmarkt vo | Kengetallen | Onderwijs in cijfers](#).

ongeveer 6000 fte. De grootste tekorten worden in de grote steden en het westen van het land verwacht.^{12,13} Bovendien zijn de tekorten groter op zeer zwakke scholen en scholen met meer gewichtenleerlingen.¹⁴ Ook in het vo gelden dergelijke verwachtingen: van 1263 fte in 2025 bovenop de huidige tekorten, oplopend naar 1650 fte in 2030. Wat deze cijfers extra dramatisch maakt, is dat leraren steeds vaker reeds na een korte carrière in het onderwijs [de school verlaten](#).

Al met al schetsen deze observaties een zorgelijk beeld en is het belangrijk dat er de komende jaren een groeiend aantal eerste- en tweedegraads leraren worden opgeleid. De binnen het wetenschappelijk onderwijs (wo) opgeleide leraren vervullen daarbij een belangrijke rol. Hun achtergrond in wetenschappelijk onderzoek faciliteert innovatie en verdieping in het onderwijs¹⁵, het draagt bij aan hun 'professioneel vermogen'¹⁶. Veelgenoemde oorzaken voor de lage instroom in de lerarenopleidingen en pabo's zijn de beperkte aantrekkelijkheid van aspecten van het beroep van leraar (bv. relatief laag salaris in het po, gebrek aan doorgroeimogelijkheden, negatief imago) en de vele instroomeisen en de diversiteit aan criteria voor instroom in de diverse lerarenopleidingen nationaal, met name voor zij-instromers. Marja Blom geeft in haar analyse¹⁷ daarnaast aan dat leraren vaker in de rol van uitvoerder komen te opereren en nauwelijks tijd en gelegenheid hebben om zich eigenstandig of in teamverband goed in bepaalde onderwerpen te verdiepen. Ook lijken de gebruikte lesmethoden en gestelde exameneisen vooral uitvoering in de hand werken en nauwelijks op te roepen tot andersoortige invulling van lesstof.

2.1.2 Recente ontwikkelingen en de rol van de UU

In de meest recente kamerbrief met betrekking tot het lerarenbeleid en de onderwijsarbeidsmarkt heeft OCW aangegeven dat we in Nederland als geheel met de ingezette (regionale) aanpak – waarvoor ook extra middelen ter beschikking zijn gesteld¹⁸ – voor de personeelstekorten op een goede koers zitten. Volgens de minister zijn echter intensivering, versnelling en verbinding van verschillende initiatieven nodig om de onderwijsarbeidsmarkt beter te laten functioneren en dat ook te borgen. In de kamerbrief wordt ook genoemd dat op 12 oktober 2020 OCW, de Vereniging Hogescholen en de VSNU een bestuursakkoord hebben gesloten. Daarin is afgesproken om als universiteiten en hogescholen gezamenlijk een aantal projecten uit te voeren om de lerarenopleidingen aantrekkelijker te maken. Dit bestuursakkoord is met brede instemming ontvangen in de Tweede Kamer. Ook de PO-Raad en VO-Raad hebben zich nadrukkelijk achter dit akkoord geschaard. In een periode van vier jaar is voor dit bestuursakkoord 22 miljoen euro beschikbaar, waarvan 6,6 miljoen bestemd is voor de universitaire lerarenopleidingen. Middels deze (meestal landelijke) initiatieven wordt hard gewerkt aan het aanpakken van het lerarentekort. Activiteiten voortvloeiend uit de afspraken over de inzet van middelen om de flexibilisering van de lerarenopleidingen te versnellen en te versterken zijn: regionale allianties voor het opleiden van leraren, kennisdelen en samenwerken in het flexibiliseren van lerarenopleidingen door modularisering van het curriculum, [alfa4all](#), academische opleidingsroutes voor het po, gezamenlijke leeruitkomsten en universitaire zij-instroom. Zie bijlage 5.1 voor een korte schets van stand van zaken in Utrecht.¹⁹

In al deze strategische samenwerkingen is het belangrijk om als UU gezamenlijk met de scholen op te trekken en een gezamenlijke visie op het beroep van de leraar te ontwikkelen, in afstemming met landelijke ontwikkelingen op dit gebied. Voor het vo zijn daarin stappen gezet. Een centraal begrip daarin is 'adaptieve expertise', waarmee wordt verwezen naar een leraar die niet alleen op een hoog niveau onderwijs kan verzorgen, maar die ook in staat is zijn of haar routines aan te passen als veranderingen in het onderwijs

¹² De hoogste tekorten zijn er in de grote steden terwijl het probleem in krimpgebieden minder urgent is omdat daar het leerlingenaantal daalt (CBS, 2020). Daarnaast is er vergrijzing van de lerarenpopulatie, waardoor er de komende jaren nog meer tekorten worden verwacht (zie bijvoorbeeld de prognoses arbeidsmarkt po van Onderwijs in Cijfers).

¹³ Positief is dat de instroom in de pabo's (incl. de academische pabo) sinds kort weer stijgende is. In 2020/2021 is er zelfs eens stijging van 33% van de instroom.

¹⁴ De Staat van het Onderwijs, 2020.

¹⁵ Het belang daarvan wordt in een [position paper](#) uit 2017 van de KNAW helder uiteengezet.

¹⁶ https://www.nro.nl/sites/nro/files/migrate/eindrapport-413-13-003-Thema-3_Professioneel-vermogen-in-het-PO-Noordegraaf-ea.pdf.

¹⁷ Marja Blom: Bright minds, a better future en het lerarentekort.

¹⁸ Naast bestaande structurele investeringen in het onderwijs zijn er voor de regionale aanpak van personeelstekorten in de jaren 2020 en 2021 aan 67 regio's, in het po, vo en mbo subsidies toegekend om uitvoering te geven aan de regionale plannen (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2020b).

¹⁹ Met dank aan de heldere oplegger bestuursakkoord Jan van Tartwijk p.1.

daarom vragen. Volgende stap is dat gezamenlijk tussen de lerarenopleidingen en de scholen routes voor verdere ontwikkeling richting specifieke profielen binnen het beroep worden ontwikkeld. Voorbeelden zijn vakinhoudelijk of vakdidactisch experts, pedagoog, onderzoeker, onderwijsontwikkelaar, opleider van collega's, of lid van het schoolmanagement. Inmiddels wordt er ook gedacht over het inrichten van een infrastructuur voor onderwijsonderzoek in de regio, waarbij wetenschappelijke onderzoekers samenwerken met leraar-onderzoekers/ontwikkelaars in de scholen. Daarmee zijn al goede ervaringen opgedaan in de Werkplaats Onderwijsonderzoek Utrecht Primair Onderwijs. Hierbij ligt dus een duidelijke link met pijler 2 (onderzoek) en pijler 3 (de lange leerlijn) in dit rapport.

2.1.3 Aandachtspunten en mogelijkheden

Aansluitend op de [nationale](#) en regionale rol die de UU heeft, kan de impact die de UU heeft door het opleiden en nascholen van leraren voor po, vo en ho worden versterkt door de volgende **aandachtspunten** te adresseren:

1. *Bestuurlijke aandacht.* De GST neemt actief deel aan een groot aantal partnerschappen. De sectorraden, hogescholen en universiteiten hebben de ambitie om het samen opleiden nog verder uit te breiden. De GST neemt daarmee een (nationale) trekkersrol op zich die getuigt van betrokkenheid en ambitie. Voor de GST als relatief kleine organisatie brengt dat een grote bestuurlijke druk met zich mee. De huidige rol wordt effectief opgepakt maar aandachtspunt is om voldoende capaciteit te blijven waarborgen binnen de GST.
2. *Nascholing van leraren en de rol van de UU.* Scholen in het po en vo zetten stappen richting meer strategisch HRM-beleid van waaruit professionele ontwikkeling steeds meer een structurele plaats zal krijgen. De UU wil dit beleid waar mogelijk en gewenst ondersteunen. Er zijn nu meerdere scholennetwerken betrokken bij de ontwikkeling van leraren: U-Talent biedt mogelijkheden voor vakinhoudelijke en (vak)didactische scholing van leraren binnen een groot netwerk van vo scholen in de regio, GST in de Utrechtse OpleidingsAlliantie en Onderwijsadvies & Training (O&T) is beschikbaar voor allerlei lopende vraagstukken binnen scholen waar ook professionele ontwikkeling van leraren en schoolbesturen een rol speelt.
3. *Lerarentekort.* Hoewel de UU tracht de aantrekkelijkheid van het lerarenvak te verbeteren zijn er tal van factoren van invloed op de keuze voor het lerarenvak. Activiteiten die gericht zijn op dit aspect, zoals de Bèta-lerarenkamer, dienen dus altijd in een breder (nationaal) kader te worden gezien.

Daarnaast is er een aantal **mogelijkheden** die benut kunnen worden:

1. De *partnerscholen-netwerken* en dan met de name de Utrechtse OpleidingsAlliantie en de PO scholennetwerken bieden een uitstekende basis om vanuit gezamenlijkheid te werken aan het verstevigen van de rol van de leraar in het onderwijs.
2. De *werkplaats onderwijsonderzoek (WOU)* en kansengelijkheid ([WOU-GO](#)) binnen het po biedt een goed model van hoe in gezamenlijkheid tussen scholen en universiteit onderzoek wordt verricht, dat vervolgens kan worden geïncorporeerd in de bestaande praktijk. Dit model wordt door NRO ondersteund en gefinancierd.
3. Door *nationale convenanten* gefinancierd door OCW is er voldoende financiering voorhanden om projecten uit te voeren die het oplossen van lerarentekorten en ontwikkelen van leraren beogen.
4. Het *onderwijs voor professionele ontwikkeling van leraren* op scholen biedt grote kansen om de instituten en spelers binnen de UU op het gebied van scholennetwerken aan elkaar te verbinden. Hierbij kan het model van de adaptieve expert dat wordt ontwikkeld door de GST als basis dienen om het ontwikkelaanbod te rubriceren en in gezamenlijkheid met scholen vorm te geven.
5. Er bestaan reeds verscheidene *vakdidactische netwerken* deels bij GST, deels bij U-Talent en deels via andere kanalen. Deze netwerken zijn nu vaak niet goed zichtbaar worden en worden op verschillende wijze aangeboden. Duidelijk zichtbare ontsluiting en verdere doorontwikkeling van deze netwerken zou de toegankelijkheid voor docenten kunnen vergroten.

2.1.4 Aanbevelingen

De lerarenopleidingen binnen de UU hebben een uitstekende reputatie en vormen een sterke basis. Laten we vooral zuinig zijn op deze kerntaak. Het opleiden van leraren kan alleen in samenwerking met onderwijspartners in de regio. Scholen en lerarenopleidingen nemen gezamenlijk verantwoordelijkheid voor de opleiding, begeleiding en professionele ontwikkeling van leraren, conform het bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen en de position paper Utrecht Leert OpleidingsAlliantie. Inmiddels zijn hiervoor de eerste stappen gezet door het oprichten van de Utrecht Leert OpleidingsAlliantie. De commissie vindt dit een belangrijke stap en beveelt van harte aan op de ingeslagen weg door te gaan. De commissie vraagt wel aandacht voor de herkenbaarheid van de academische lerarenopleidingen in dit palet. Ten eerste omdat de academische eerstegraads leraren andere expertise meebrengen door hun achtergrond in het onderzoek, en ten tweede omdat juist de instroom in de academische opleidingen achterblijft vergeleken met lerarenopleidingen aangeboden door de hogeschoolpartners van de UU.

De extra taakstelling om als UU bij te dragen aan het terugdringen van het lerarentekort en de verdere ontwikkeling van leraren, waarvoor in gezamenlijkheid met scholen wordt opgetreden, is de volgende:

1. In het kader van nationale projecten *actief promoten van leraar als beroepsperspectief* bij de eigen bachelor-, master- en PhD-opleidingen. Een voorbeeld zijn de Student op School projecten die voortkomen uit de brede aandacht voor het lerarenprobleem en waarbij de UU nauw samenwerkt met scholen. Het gaat om een initiatief van Freudenthal Instituut en U-Talent, genaamd *Student op School*, om in samenwerking met scholen uit de regio studenten als assistent van de leraar in de klas in te zetten. De student verkrijgt daarmee een realistischer (en hopelijk positief) beeld van de beroepspraktijk, en tegelijkertijd wordt de leraar ondersteund bij het intensieve online onderwijs in coronatijd.
2. *Professionele ontwikkeling van leraren*: De bijdrage die de UU kan leveren aan dit aspect is erg groot. Naast een groter professionaliseringsaanbod, gaat het ook juist om het verdiepen, samen met de onderwijspartners, van de visie op het versterken van de positie van de leraar. Het adaptieve expertmodel zoals de GST dat heeft geformuleerd zou hier aanknopingspunten voor kunnen bieden en zou kunnen helpen om de reeds ontplooiden en nog te ontplooiën initiatieven door interne partners zoals O&T en U-Talent, focus te geven en duidelijker te positioneren binnen de UU. De GST heeft reeds aangegeven dit in gang te willen zetten middels het verbinden van opleidingsscholen met o.a. de docentnetwerken van de U-Talent scholen. Ook dit juichen wij als commissie toe. Er is overigens al aandacht voor de begeleiding van beginnende leraren, waarvoor ook projecten in de regio Utrecht lopen.
3. Een nieuw aspect waaraan kan worden bijgedragen, dat de ontwikkelmogelijkheden (een van de aandachtspunten voor de aantrekkelijkheid van het leraarsberoep) zal kunnen vergroten, is het *versterken van vakdidactieknetwerken*, waarbinnen leraren en wetenschappers elkaar kunnen treffen en onderzoek en bij- en nascholing georganiseerd worden. Deze netwerken kunnen verder worden vormgeven in samenwerking met de betrokken onderwijspartners. Netwerken zouden kunnen worden gekoppeld aan vakdidactisch onderzoek wat eventueel samengebracht zou kunnen worden in één interfacultair onderzoeksprogramma.

2.2 UU onderzoek naar onderwijs en jeugd

De UU doet (o.a.) onderzoek op het gebied van onderwijs, leren en instructie, jeugd en instituties. Hoewel de noodzaak en waarde van samenwerking met onderwijspartners wordt erkend, zijn er meerdere open vragen: Op welke wijze ontsluit de UU inzichten uit onderzoek op een doelmatige en duurzame manier voor haar onderwijspartners? Hoe en in hoeverre stemt de UU onderzoek af op maatschappelijke behoeften die leven in de regio, en in aansluiting op landelijke initiatieven? Hoe wordt een duurzame wederkerige relatie met onderwijspartners versterkt, waarbij scholen partner zijn bij het formuleren van onderzoeksvragen en het uitvoeren van onderzoek evenals kunnen rekenen op ondersteuning waaraan zij behoefte hebben door de UU?

2.2.1 Algemene problematiek

Wetenschappelijk onderzoek kan een belangrijke bijdrage leveren aan het aanpakken van maatschappelijke, complexe problematiek op het gebied van onderwijs, jeugd en kansengelijkheid. Het gaat hierbij om de interactie tussen kenmerken en factoren op verschillende niveaus, zoals het individu, de klas, de school en overheidsbeleid, iets dat vraagt om een zogenoemde 'multilevel-benadering'.²⁰ Daarnaast is er zowel interdisciplinaire samenwerking als een variëteit aan onderzoeksmethoden (kwantitatief en kwalitatief) nodig om die interactie te doorgronden. Dergelijk onderzoek biedt mogelijkheden om onderwijs in te zetten bij gerichte interventies, zowel op het niveau van het individu en de groep als op maatschappelijk beleidsniveau. Dit met als doel om de negatieve gevolgen van ongelijkheid en uitsluiting aan te pakken en te analyseren, bijvoorbeeld op basis van sociaaleconomische status of migratieachtergrond.

Ook onderzoek naar onderwijs zelf is uitermate belangrijk, bijvoorbeeld naar onderwijsmethoden en leerprocessen. Onderwijs is belangrijk in de optimale ontwikkeling van jeugd én volwassenen en het bevorderen van kansengelijkheid. Onderwijsonderzoek is cruciaal voor het in kaart brengen en direct en indirect aanpakken van allerlei problematiek zoals verminderde lees- en rekenvaardigheden, lage motivatie om te leren en snelle digitalisering van het onderwijs. Dat geldt voor zowel informeel als formeel onderwijs, jeugd-/jongeren-/ volwassenenonderwijs, professionele ontwikkeling van leerkrachten, deelaspecten als onderzoek naar leren, vakdidactiek en systemisch onderzoek et cetera.

2.2.2 De rol van de UU

Binnen de Universiteit Utrecht vindt er op verschillende gebieden onderzoek naar onderwijs plaats. Bijvoorbeeld binnen:

- USBO, waar onderzoek naar het onderwijs wordt gedaan. Bijvoorbeeld op de gebieden van het besturen van onderwijs (schoolorganisaties, management, leiderschap, (S)HRM) en het professioneel vermogen van leerkrachten en andere onderwijsprofessionals. Tevens zijn er directe links met de PO-Raad en VO-Raad, alsmede de Onderwijsraad en het ministerie van OCW, en wordt er opdrachtonderzoek verricht.
- Het strategische thema Institutions for Open Societies (IOS), waar systemisch onderwijsonderzoek plaatsvindt, bijvoorbeeld [het effect van het uitbreiden van vroeg- en voorschoolse educatie](#).
- Het strategische thema Dynamics of Youth (DoY), waar interdisciplinair onderzoek naar onderwijs en jeugd wordt gedaan, bijvoorbeeld naar vragen rondom het mediagebruik van jongeren en de rol van onderwijs hierin, de impact van de thuissituatie op kinderen en de taalontwikkeling van zeer jonge kinderen.
- FSW, waar bij de afdelingen pedagogiek, psychologie en interdisciplinaire sociale wetenschap onderzoek naar jeugdontwikkeling (in scholen) wordt gedaan. Bij de afdeling Educatie wordt hoofdzakelijk onderzoek naar onderwijs uitgevoerd, bijvoorbeeld op het gebied van didactiek, de inzet van ICT binnen het onderwijs, het klimaat binnen de klas, professionele ontwikkeling van docenten en de verbinding tussen leren en ontwikkeling binnen settings zoals de school.
- Het Freudenthal Instituut van de Bètafaculteit, waar onderzoek naar wetenschaps-, bèta- en rekenonderwijs wordt gedaan in voornamelijk het voortgezet onderwijs.

Bij de agendering, uitvoering en vertaling van de resultaten van bovenstaand onderzoek wordt samengewerkt met een grote verscheidenheid aan externe partners. Bijvoorbeeld met de kinderopvang vanwege een monitoringsysteem voor de ontwikkeling van jonge kinderen en de effecten van vve. Bijvoorbeeld met po en vo scholen vanwege instrumenten voor leraren om polarisatie in het onderwijs bespreekbaar te maken en tegen te gaan, het identificeren van kwetsbare kinderen, manieren om schoolstress en pesten te verminderen, om te gaan met digitalisering enzovoorts. Bijvoorbeeld met ministeries als Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en OCW om de sociale ontwikkeling en welzijn van adolescenten te monitoren, om op het mbo schooluitval te voorspellen en voorkomen, om leraren te trainen in het leren over de voor- en nadelen van multimedia, zelfregulatie, reflectie en kritisch denken.²¹

²⁰ Sectorplan Maatschappij- en Gedragswetenschappen 2020-2025.

²¹ Bijvoorbeeld [Health Behaviour in School-aged Children - hbosc.ch](#).

De samenwerking met al deze partners geeft blijk van toenemende aandacht voor de maatschappelijke betrokkenheid van de UU. In het Strategisch Plan 2020-2025 staat dat de universiteit vanuit de maatschappelijke opdracht als publieke instelling wil bijdragen aan het creëren van een betere wereld. De UU wil onderzoek doen dat ertoe doet, betrouwbare antwoorden geeft op maatschappelijke vraagstukken rondom onderwijs en jeugd en relevant is voor en uitgevoerd is en wordt in gezamenlijkheid met de regionale onderwijspartners van de UU. De gezamenlijke doelen zijn om de onderzoeksresultaten te presenteren aan het grote publiek om zo beter begrip te kweken en het publiek deel uit te laten maken van wetenschappelijk onderzoek (wetenschapseducatie en public engagement). Het gezamenlijke doel is om kennis beter te verspreiden binnen het brede onderwijsdomein (vve, po, vo, mbo, hbo, wo), over de grenzen van disciplines heen en onder onderzoekers en de samenleving als geheel. Ook is van belang beleidsmakers te informeren zodat zij beter geïnformeerde keuzes kunnen maken. Kortom, de UU wil een belangrijke bijdrage leveren aan maatschappelijke problematiek op het gebied van jeugd en onderwijs waarbij het nodig is *interdisciplinair* (over de grenzen van disciplines) én *transdisciplinair* (over de grenzen van instellingen) nauw samen te werken. Op die manier worden onderwijs, onderzoek, opdrachten, advisering, outreach en impact op elkaar betrokken.

2.2.3 Aandachtspunten en mogelijkheden

Het kan niet vaak genoeg benadrukt worden: De UU wil niet alleen studenten opleiden die maatschappelijk betrokken zijn, maar ook onderzoek doen dat een verschil maakt, dat betrouwbare antwoorden geeft op maatschappelijke vraagstukken rondom onderwijs en jeugd en dat relevant is voor de regionale partners van de UU.

Aandachtspunten:

1. *Diversiteit van activiteiten:* Aan de ene kant bieden samenwerkingen binnen en buiten de UU kansen om elkaar te verrijken, te inspireren, en nauwe aansluiting bij de maatschappelijke vraagstukken te waarborgen. Aan de andere kant dreigt versnippering, wat zowel bij externe samenwerkingspartners als bij onderzoekers tot verwarring en frustratie kan leiden. Dit komt ook tot uiting in de communicatie met onderwijspartners in de regio Utrecht. De UU communiceert over vele lijnen en op verschillende niveaus met de scholen over onderzoek en andere activiteiten (zie ook paragraaf 2.3), wat voor onduidelijkheid zorgt. Dat vraagt om nadere programmering.
2. *Evaluatie en monitoring:* Onderzoekers en onderwijspartners krijgen veel vrijheden om initiatieven te ontwikkelen en dingen uit te proberen, maar het ontbreekt hen aan criteria en manieren om nieuwe vormen van samenwerking en interactie te monitoren en hun effectiviteit en doelmatigheid te evalueren. Naast het gebrek aan evaluatie van samenwerking schiet de UU op dit moment tekort in het monitoren en evalueren van de maatschappelijke impact van haar onderzoeksgelateerde activiteiten op het gebied van onderwijs en jeugd (en meer). Het verbeteren van monitorings- en evaluatie-instrumenten om impact van onderzoek beter te kunnen meten is daardoor een belangrijk doel, dat ook kan bijdragen aan het verscherpen van de focus op toekomstig onderzoek naar onderwijs.
3. *Financiering & verschillende tijdsframes:* Er zijn weinig financieringsmogelijkheden om langlopende onderzoeken op te zetten in samenwerking met scholen. Duurzame financiering in plaats van op tijdelijke en ad-hoc basis is nodig. Hieraan gerelateerd is dat de samenwerkingspartners universiteit, maatschappelijke partners, stakeholders en andere kennisinstituten vaak andere timeframes hanteren. Voor de universiteit is het belangrijk gedegen onderzoek uit te voeren en is tijd van ondergeschikt belang. Een gemeenteambtenaar daarentegen heeft die tijd doorgaans niet om doelen te realiseren. En de onderwijsprofessionals of de begeleiding op school zien liever vandaag dan morgen een oplossing. De verschillende timeframes en verwachtingen kunnen samenwerkingen belemmeren en bemoeilijken. Om het succes van samenwerking met scholen op het gebied van onderzoek te waarborgen, moeten er beter samengewerkt worden. Dat vraagt van beide kanten om inlevingsvermogen en bewustzijn van de context. Meer abstract, om samenwerkingsmodellen waarbij direct vanaf de start samen wordt gewerkt en de vraagstukken en doelen in kaart worden gebracht (co-creatie). Er zijn reeds enkele goedlopende voorbeelden, de werkplaatsen en de academische opleidingsscholen bijvoorbeeld, waar op doorontwikkeld kan worden.

4. *Inclusiviteit van onderwijs en onderzoek:* Helaas blijkt het moeilijk om duurzame, goedlopende onderzoeken op te zetten op de meer diverse scholen. Dit versterkt het effect dat veel van het wetenschappelijk onderzoek betrekking heeft op zogenoemde WEIRD-samples (White, Educated, Industrialized, Rich, Democratic) (zie Fakkela et al., 2020). Het is onduidelijk, en recent onderzoek suggereert twijfelachtig, of onderzoek gebaseerd op dergelijke steekproeven generaliseerd kan worden naar non-WEIRD steekproeven. Wanneer we erin slagen in onze samenwerking met scholen een grote mate van diversiteit en inclusie te bewerkstelligen, opent dit nieuwe perspectieven.

Mogelijkheden:

1. *Aanpakken maatschappelijke problematiek:* De UU is goed gepositioneerd om door het doen van onderzoek, in samenwerking met onderwijspartners, evidence-based informatie te verkrijgen en te verspreiden op het gebied van onderwijs in brede zin, maar ook over jeugdontwikkeling, kansengelijkheid en andere complexe maatschappelijke problematiek zoals laaggeletterdheid. Het is belangrijk om daarbij wederkerigheid in de samenwerking met onderwijspartners in het oog te houden (co-creatie).
2. *Wetenschapseducatie & public engagement:* Hoewel de UU met haar onderzoek de potentie heeft een belangrijke bijdrage te leveren aan maatschappelijke problematiek, is meer aandacht voor het delen van de opbrengsten en resultaten van wetenschappelijk onderzoek met een breder publiek daarbij noodzakelijk (Open Science). Dit is een van de ambities in het UU Strategisch Plan 2020-2025. Doel hiervan is om de resultaten in het veld te laten landen en te investeren in de betrokkenheid van en interactie met een breed en divers publiek. In het programma Public Engagement is daar veel aandacht voor en is het zaak om daar vooral te kijken hoe de inzichten uit onderzoek richting de scholen ontsloten worden.

2.2.4 Aanbevelingen

1. De UU zou onderzoek naar onderwijs in brede zin hogere urgentie moeten geven en *duidelijker zichtbaar* terug moeten laten komen binnen de strategische thema's, hen vragen de focus hierop te vergroten en met UU-onderzoekers elders in de organisatie in gesprek te gaan over samenwerking hierin. Dit ook in navolging op het op het UU Strategisch Plan 2020-2025 en Sectorplan Maatschappij- en Gedragswetenschappen 2020-2025 waarin gepleit wordt voor een gerichte investering in onderzoek naar onderwijs.²² Gezien het bestuursakkoord lerarenbeleid en onderwijsarbeidsmarkt, de vormgeving van nationale lerarenagenda's, de oproepen voor een nationaal actieplan onderwijs, alarmerende berichten van de Inspectie van het Onderwijs en PISA over de staat van ons onderwijs zou dit onderwerp veel nadrukkelijker op de universitaire onderzoeksagenda moeten staan.
2. Om (evidence-based) bij te dragen aan complexe maatschappelijke problemen is, zoals genoemd, een *multilevel*-benadering nodig door onderzoek te doen op verschillende niveaus. Ook is aandacht nodig voor de interactie tussen kenmerken en factoren op verschillende niveaus (Sectorplan Maatschappij- en Gedragswetenschappen 2020-2025). Door de strategische thema's DoY en IOS en in afstemming met ander UU-onderzoek (bv. Applied Data Science en Artificial Intelligence) en eventueel andere strategische thema's zou een gezamenlijk ontwikkelde landschapsanalyse moeten worden uitgevoerd om in kaart te brengen wat aan onderwijsonderzoek wordt gedaan binnen de UU en wat thema's zijn waarop de komende paar jaar wordt ingezet met betrekking tot onderzoek naar onderwijs, waaronder de multilevel-benadering. De uitvoering van deze analyse zou getrokken kunnen worden door een prominente en door de verschillende velden (onderzoek, regionale en landelijke politiek) gewaardeerde en erkende onderzoeker.
3. *Wederkerigheid en langdurige commitment* bij de agendering, uitvoer en doorvoer van resultaten van het onderzoek binnen de UU zou meer prioriteit moeten krijgen. Dit kan door het inzetten van speciale UU 'community managers' die in samenwerking met schoolbesturen en scholen werken aan meerjarige afspraken over langdurig en kortdurend onderzoek en investeren in de relaties met schoolbesturen en scholen waar de universiteit mee samenwerkt. Daarnaast krijgen zij de opdracht om een goed systeem te ontwikkelen voor het verkrijgen van consent van participanten, wat nu het doen van onderzoek en de samenwerking met maatschappelijke partners belemmert en kan leiden tot biased samples en lagere respons. Daarnaast kan, in lijn met het UU Strategisch Plan 2020-2025, meer ingezet worden op het

²² Sectorplan Maatschappij- en Gedragswetenschappen 2020-2025, p. 36.

gezamenlijk met onderwijspartners in de regio formuleren van onderzoeksvragen, en het tegemoetkomen aan kleinere onderzoeksvragen van scholen (co-creatie).

4. De UU zou meer aandacht moeten besteden aan *impact van haar onderzoek* op het gebied van *beleid en regionale en landelijke onderwijspolitiek*. Dit kan door verder te investeren in de samenwerking met relevante partners (zoals het ministerie van OCW, de gemeente, schoolbesturen) en trekkers binnen het jeugd- en onderwijsonderzoek als gesprekspartner op te stellen. Deze UU gesprekspartners zouden actief de vertaalslag moeten maken om de inzichten uit onderzoek waarvan bekend is dat die een relevante bijdrage kunnen leveren aan kwalitatief goed onderwijs voor het voetlicht te brengen.
5. Om impact te kunnen meten is het nodig gezamenlijke doelstellingen en meetbare streefcijfers/indicatoren vast te stellen. Deze kunnen als leidraad dienen voor empirisch onderbouwd beleid, programma's en andere acties die tot doel hebben onderwijs te verbeteren, het lerarentekort aan te pakken en kansengelijkheid te vergroten. Ze maken het mogelijk om onze impact niet alleen te *monitoren*, maar ook om interventies te *evalueren* en activiteiten bij te sturen indien inspanningen van de UU onvoldoende impact blijken te hebben.
6. *Bestaande samenwerkingen met scholen moeten beter worden benut* bij het doen van wetenschappelijk onderzoek met impact om evidence-based maatschappelijke problemen aan te pakken. In ieder geval twee mogelijkheden hiervoor zijn:
  - Vanuit de Utrecht Leert OpleidingsAlliantie zou gekeken moeten worden hoe een koppeling met onderzoek gemaakt kan worden. Wetenschappers die zowel aan de HU (of Marnix, HKU, UvH) als UU werkzaam zijn kunnen als verbindingsofficier optreden m.b.t. onderzoek dat aan de hogescholen wordt uitgevoerd.
  - Werkplaatsen, waarin de UU met scholen samenwerkt aan concrete onderzoeksvragen, kunnen benut worden door ook na afronding van een werkplaats in contact te blijven met scholen (in reguliere netwerken) en gezamenlijk volgende stappen te zetten bij het formuleren en uitvoeren van (vervolg) onderzoek.

2.3 De rol van de UU met betrekking tot de lange leerlijn vóór het hoger onderwijs: kansengelijkheid, wetenschapseducatie en talentontwikkeling

Het bevorderen van toegankelijkheid van het onderwijs en talentontwikkeling van alle leerlingen vertalen we naar het belang van de lange leerlijn, waarbij in een optimale doorstroming van leerlingen van vve, naar po, naar vo en mbo/hoger onderwijs (ho) wordt voorzien. De centrale vraag hierbij is: Welke rol speelt de UU op het vlak van stimuleren van kansengelijkheid, wetenschapseducatie en talentontwikkeling van de jeugd in de regio, en welke rol moet zij spelen?

Een van de ambities van het Strategisch Plan 2020-2025 is om in het onderwijsdomein de samenwerking op te zoeken in de regio om de kansengelijkheid te bevorderen. De UU kent thans een veelheid van activiteiten die zich richten op leerlingen voordat zij als studenten de UU betreden. Deze activiteiten betreffen de voor- en vroegschoolse educatie (vve), het primair onderwijs (po) en het voortgezet onderwijs (vo). Het gaat om zowel het vo dat toelevert aan de UU (vwo) als ook in mindere mate om het vo dat niet direct aan de UU toelevert (vmbo, havo). De weg die leerlingen doorlopen van vve via po en vo naar het mbo en/of ho noemen we de lange leerlijn. Dit is een belangrijk begrip tegen de achtergrond van kansengelijkheid. We definiëren kansengelijkheid in relatie tot de lange leerlijn als het creëren van een gelijk speelveld voor alle leerlingen, zodat zij hun talenten ten volle kunnen ontplooien en ongehinderd door allerlei, vaak sociaaleconomische, overwegingen kansen kunnen krijgen en pakken. Het besef is gegroeid dat elk segment in de lijn bepalend is voor de vraag of leerlingen zich voldoende kunnen ontplooien. Met name de overgangen tussen po en vo en tussen vo en mbo/ho zijn potentieel kwetsbaar en verdienen aandacht. De activiteiten die de UU onderneemt, gebeuren in het volle besef van het belang van de lange leerlijn die naar het ho toevoert, maar zij betreffen meer dan de zorg om kansengelijkheid. Daarnaast gaat het ook om wetenschapseducatie, talentontwikkeling in algemene zin en om kennisdeling met instellingen voor vve, po, vo, mbo en hbo ten aanzien van werkzame interventies. In dit kader zijn indrukwekkende netwerken opgebouwd waar wederkerigheid tussen UU en haar onderwijspartners en co-creatie hoogtij viert. In

de laatste jaren weten UU-medewerkers die zich met deze onderscheiden thematieken en schooltypen bezighouden en traditioneel van verschillende netwerken gebruik maken elkaar toenemend te vinden. Deze integratie verdient krachtige ondersteuning. Voordat we daarover spreken, is het van belang de bestaande activiteiten in hun maatschappelijke context te schilderen.

2.3.1 Algemene problematiek

Zoals eerder vermeld kampen het po en vo met aanzienlijke problemen, die bovendien ongelijk verdeeld zijn over scholen met leerlingen afkomstig uit verschillende sociaaleconomische groepen: Nederlandse leerlingen zijn relatief laag gemotiveerd, ervaren hun leeromgeving vaak als weinig uitdagend en lopen toenemende achterstanden op bij vaardigheden van lezen, schrijven en rekenen. Deze achterstanden zijn het sterkst in sociaaleconomisch minder geprivilegieerde groepen. We zien een samenhang tussen (a) de noodzaak om het po en vo inhoudelijk interessanter en uitdagender te maken, (b) de wens om de geringe motivatie van Nederlandse leerlingen op te krikken, (c) de noodzaak om inclusie en *sense of belonging* van leerlingen uit verschillende sociaaleconomische groepen te versterken en (d) talentontwikkeling en wetenschapseducatie, mede als een middel om kansengelijkheid te stimuleren. Hoewel de UU bescheidenheid past ten aanzien van haar vermogen om deze grote en complexe problemen op te lossen, kan zij aan oplossingen wel degelijk bijdragen.

2.3.2 De rol van de UU

De kernvraag is: welke rol heeft een universiteit, in dit geval de UU, bij de wetenschappelijke ontplooiing en het bevorderen van kansengelijkheid van kinderen en adolescenten *voordat* deze zich als studenten bij de universiteit inschrijven en strikt genomen tot de verantwoordelijkheid van de universiteit behoren? Deze vraag is eenvoudig te beantwoorden met 'een grote rol' in het geval van de lerarenopleidingen (2.1) en onderzoek naar de ontwikkeling van kinderen en jongvolwassenen (2.2). Maar waarom zou de UU daarnaast nog allerlei andere activiteiten moeten ondernemen die zich op leerlingen in de lange leerlijn richten en waarvoor de verantwoordelijkheid toch in eerste instantie bij het po en vo ligt? Daarvoor zijn de volgende redenen van belang:

1. *Maatschappelijke betrokkenheid.* De UU ziet zich als een universiteit die maatschappelijk verankerd wil zijn, ook in de regio en de stad Utrecht; zij wil derhalve in partnerschap met scholen en gemeenten bijdragen aan de aanpak van regionale problemen, waarin kansengelijkheid in het onderwijs een groot aandeel heeft. Daarnaast biedt het actief samenwerken in de regio ook kansen om beter te kunnen analyseren welke problemen met het oog op de jeugd het dringendst en grootst zijn. Hiernaast vindt de UU het belangrijk te investeren in public engagement en wetenschapseducatie. Daarbij is het wenselijk dat zoveel mogelijk mensen geïnformeerd zijn over wat wetenschap is en wat wetenschappers doen, op een manier die aansluit bij hun leefwereld en belangstelling. Kinderen en jongvolwassenen die vertrouwd zijn met wat wetenschap is, kunnen zich beter een beter beeld vormen van de waarde ervan voor zichzelf als burger in de samenleving en de wereld. Op deze manier kunnen ze beter geïnformeerde beslissingen nemen en keuzes maken.
2. *Kennisvalorisatie en co-creatie met het onderwijsveld leiden tot onderwijsverbetering.* De UU kent drie typen programma's voor po en vo leerlingen: U-Talent voor leerlingen van een groot aantal scholen in de regio, het zogenaamde VO-HO Netwerk (dat zich richt op havo klas 1-2 en vwo klas 1-6); Honours Trajectum Utrecht (HTU) voor havo-vwo-leerlingen in de stad (klas 2-3, speciaal voor leerlingen met potentie richting ho en een achterstand op het gebied van taal, kennis van de wereld); en het PO Partnerschap (een samenwerking tussen de UU, HU, Marnix Academie en vijf po schoolbesturen in de provincie Utrecht) dat zich richt op duurzame, gelijkwaardige samenwerking bij (praktijkgericht) onderzoek, onderwijsontwikkeling, opleiding en nascholing. Wat deze drie verbindt, is (1) wetenschapseducatie: aansprekend, uitdagend onderwijs dat aansluit op nieuwe wetenschappelijke inzichten wordt direct naar de leerling gebracht, en (2) dat dit onderwijs wordt ontwikkeld in co-creatie tussen vo scholen en po scholen en de UU en wordt gedoceerd door vo leraren en UU-wetenschappers. Dat is belangrijk voor de valorisatieactiviteiten van UU-medewerkers, maar ook omdat deze aanpak in potentie een belangrijk vliegwiel is voor de ontwikkeling door vo docenten zelf van aansprekend onderwijs op het vo van de aangesloten scholen en daarbuiten, waarmee het effect van de UU-activiteiten een groter bereik krijgt dan wanneer alleen onderwijs aan leerlingen zou worden geboden.

3. Beide voornoemde redenen zijn logisch gekoppeld aan onze zorg als UU om de *samenstelling en de kwaliteit van de universitaire instroom*. De problemen in het vo die in de introductie geschetst worden, kunnen leiden tot een dalend kennis- en vaardighedeniveau van eerstejaars wo-studenten, waarbij vooral achterstanden op het gebied van lezen en schrijven, rekenen, 'soft skills', metacognitieve vaardigheden en kennis van de wereld optreden. Deze achterstanden leiden weer tot een algemeen dalend academisch niveau van de opleidingen, grotere uitval en grotere inspanningen op het gebied van remediërend onderwijs, tot schade van de studenten. Tevens bestendigen de problemen in het vo de geringe toegankelijkheid van het wo voor studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, die de UU nu juist wel wil aantrekken. Gerichte interventies voordat leerlingen de universiteit bereiken, verdienen dus ook hierom expliciete aandacht, maar die kunnen uitsluitend in samenwerking met vo scholen worden ingezet, op basis van betrouwbare partnerschappen die tot wederzijds voordeel strekken. De aansluiting tussen vo en wo is daarom al sinds jaar en dag een belangrijke activiteit, die binnen de UU op twee plekken is belegd: bij U-Talent met het VO-HO Netwerk van scholen, en bij Onderwijsadvies & Training (FSW), dat 'Aansluiting VO-WO UU' verzorgt.

2.3.3 Aandachtspunten en mogelijkheden

De potentie om voortgang te boeken op de punten genoemd onder 2.3.2 kan worden bevorderd door enkele **zwakke punten** die op dit moment bestaan aan te pakken.

1. *Een grote diversiteit aan activiteiten binnen de UU die op verschillende plaatsen belegd zijn.* De UU onderneemt vele activiteiten die onder de grote paraplu van wetenschapseducatie en kansengelijkheidsbevordering vallen en die gericht zijn op po maar vooral op vo leerlingen. Activiteiten gericht op leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond en leerlingen uit families waarin het niet gebruikelijk is aan de universiteit te studeren zijn met name Debuut (groep 8 - klas 1/brugklas), Honours Trajectum Utrecht (klas 2-3 havo-vwo), het UP-programma van U-Talent (klas 4-6 vwo), Opmaat (coaching van studenten uit de doelgroep na aankomst op de UU). De algemenere opdracht van wetenschapseducatie krijgt vorm in allerlei activiteiten van het Wetenschapsknooppunt van de UU (po), het universiteitsmuseum van de UU (po en onderbouw vo) en in U-Talent (klas 1-2 havo, klas 1-6 vwo). Daarnaast kennen we Speedcoaching (begeleiding bij proces van studiekeuze), Rector's League (klas 4-5 vwo), PWS-Wedstrijd, Meet the Professor en Summerschool Junior. Deze activiteiten zijn verdeeld over vele verschillende instanties binnen de UU: het Centrum voor Wetenschap en Cultuur (po, vo, vmbo), U-Talent, Honours Trajectum Utrecht en Onderwijsadvies & Training. Soms zijn ze op elkaar afgestemd (de groep Outreach Diversiteit & Inclusie UU, waarbinnen twee zgn. verbinders zijn aangesteld voor activiteiten betreffende kansengelijkheid), en sommige spelers hebben regulier overleg (de Regiegroep Scholennetwerk, waarin U-Talent, Onderwijsadvies & Training en het Centrum voor Wetenschap en Cultuur vertegenwoordigd zijn, alsmede de Graduate School of Teaching). Een flinke stap is gezet met het opzetten van de twee websites: www.uu.nl/po en www.uu.nl/vo, waar de UU-initiatieven gericht op po en vo zijn te vinden. Maar aan de coördinatie, onderlinge afstemming en samenwerking kan veel verbeterd worden, zodat de potentie om de doelen onder 2.3.2 te realiseren versterkt wordt. De onmiskenbare trend tot samenwerking die de laatste jaren is ingezet moet veel steviger worden doorgezet. Omdat men elkaar ten dele ook als concurrenten om schaarse middelen ziet, komt met name prioritering binnen de veelheid aan activiteiten onvoldoende van de grond.
2. *Verschillende vo-scholennetwerken zorgen voor onoverzichtelijkheid.* Aansluiting VO-WO UU van Onderwijsadvies & Training (voornamelijk regionaal), het VO-HO Netwerk van U-Talent (regionaal) en Honours Trajectum Utrecht (stad) zijn verschillende netwerken die weliswaar deels verschillende doeleinden hebben, soms overlap hebben maar toch los van elkaar lijken te bestaan. Het netwerk van het HTU wordt wel steeds meer een deelverzameling van het U-Talent-netwerk: dit samengaan heeft een voorbeeldfunctie. Daarnaast is er het netwerk van de Opleidingsscholen van de Graduate School of Teaching, dat terecht losstaat van de eerdergenoemde netwerken vanwege de specifieke doelstelling, maar de afstemming tussen beide kan zeker nog beter. Deze verscheidenheid aan partnerinstellingen in het po en vo creëert onoverzichtelijkheid, zowel voor medewerkers binnen de UU die op zoek zijn naar partnerscholen als voor de partnerscholen die contact met de UU zoeken. Wie zijn nu partners van de UU, en waarvoor? Tegelijkertijd zijn er belangrijke partners die ontbreken, bijvoorbeeld scholen met een grote populatie leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond, waarmee (o.a.) samenwerking op het gebied van kansengelijkheid belangrijk zou zijn.

3. *Het belang van de ononderbroken leerlijn.* Interventies op het gebied van kansengelijkheid in het onderwijs moeten zeer vroeg beginnen en vereisen continue zorg in de lijn vve – po – vo – mbo/ho, zo is gebleken uit onderzoek (bv. Becker, 2011). Een continue leerlijn om de kansen te vergroten van leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond en leerlingen met een onderwijsachterstand was juist aan het ontstaan in Utrecht, beginnend met de Brede School Academie (groep 6 po-klas 1 havo-vwo; scholenkoepels + gemeente), Debuut (groep 8-klas 1; UU), Honours Trajectum Utrecht (klas 2-3 havo-vwo) en het UP-programma van U-Talent (vanaf klas 4 vwo). Vanaf 2020-2021 is echter door korting van de Onderwijsachterstandsmiddelen aan de gemeente Utrecht de Brede School Academie niet langer te financieren. Daarmee dreigt een van de pijlers waarop de UU haar activiteiten ter bevordering van kansengelijkheid in een ononderbroken leerlijn onderneemt te verdwijnen. Er zouden afspraken tussen de UU, gemeente Utrecht en scholenkoepels moeten worden gemaakt over een verduurzaming van de ononderbroken leerlijn. Eerste stappen daartoe worden vanuit de UU gezet (o.l.v. de Diversity Dean Janneke Plantenga).

Ook de voor- en vroegschoolse opvang is essentieel omdat vroeg opgelopen achterstanden zich cumulatief vermeerderen. Onderwijsadvies & Training voert voor verschillende gemeenten en schoolbesturen observaties uit. Prof. dr. Paul Leseman en dr. Lotte Henrichs hebben eerder met de stad het project Nu-voor-Later uitgevoerd, gericht op de kwaliteit van vve; deze activiteiten verdienen voortzetting en aansluiting op de activiteiten verderop in de leerlijn.

4. Terwijl mede door jarenlange inspanningen en omvangrijke steun vanuit de overheid het bèta-onderwijs op scholen een belangrijke extra impuls heeft gekregen, is in de *alfa-gamma-vakken* veel minder geïnvesteerd. Het aansprekende onderwijs binnen U-Talent en Honours Trajectum Utrecht, dat in co-creatie tussen vo-leraren en wetenschappers ontstaat, verdient kansen om een breder werkingsveld te krijgen, ook buiten bèta.
5. *Prioritering en financiering.* Er is weinig sprake van prioriteitenstelling op basis van een gedeelde visie, deels door gebrek aan overzicht, deels doordat activiteiten zich lijken te onttrekken aan de gebruikelijke bestuurlijke structuur met het College van Bestuur (CvB) en decanen aan het roer. De meeste hierboven opgevoerde concrete activiteiten die de UU onderneemt, hebben de status van een project en worden zeer kortdurend (vaak een jaar) gefinancierd, soms in concurrentie met elkaar. Dat maakt het moeilijk een samenhangend programma op te bouwen en te verduurzamen, een essentiële voorwaarde voor duurzame partnerschappen met het vo en po, waar projecten op het gebied van wetenschapseducatie en kansengelijkheid meestal op een vergelijkbare houtje-touwtje manier worden gefinancierd.
6. *Reikwijdte van de activiteiten.* Zowel geografisch (stad - regio - land) als wat betreft onderwijsvorm (po - vo [havo-vwo]) zijn de activiteiten van de UU nogal gespreid. Er is geen reden om de bestaande spreiding, waarvoor goede redenen zijn, aan banden te leggen, maar omdat de beschikbare middelen, zowel financieel als personeel, beperkt zijn, is het wel verstandig om kernactiviteiten te definiëren die eerst goed moeten worden georganiseerd en geëquipeerd voordat aan uitbreiding te denken valt. Daarbij acht de commissie wederom de ononderbroken leerlijn tussen vve en mbo/ho prioritair, alsmede verankering van die leerlijn in stad en regio Utrecht. Daarmee is het aantal leerlingen dat kan worden bereikt uit de aard der zaak beperkt. Zodra de interne verhoudingen duidelijk zijn, kan met partners in het onderwijsveld worden gesproken over verdere samenwerking en maximale disseminatie (te denken valt aan online lespakketten, training van leraren om daarmee te werken, aansluiting van de HU op de ononderbroken leerlijn, enz.). Bij het beoordelen van de levensvatbaarheid van projecten op langere termijn is aandacht voor potentie tot opschaalbaarheid belangrijk.

Daarnaast zijn er een aantal **mogelijkheden** die beter benut kunnen worden:

1. Er is grote betrokkenheid onder het personeel van de UU bij het probleem van de kansengelijkheid in het po en vo.
2. Er zijn een aantal concrete en goedlopende projecten waarin de UU met onderwijspartners samenwerkt op het gebied van wetenschapseducatie en kansengelijkheid. Hierin zijn er enkele goede ervaringen met co-creatie van onderwijs en wederkerig partnerschap. U-Talent heeft een voorbeeldfunctie: de sterke samenwerkingsstructuur die hier is opgebouwd kunnen we benutten om niet alleen de ons nu bekende problemen aan te pakken, zoals het probleem van kansengelijkheid in het onderwijs, maar ook om onmiddellijk in te kunnen spelen op nieuwe thematieken die de komende jaren zullen opduiken.

3. Goede ervaringen met de ontwikkeling van inspirerend onderwijs voor vo leerlingen in co-creatie tussen leraren en wetenschappers (U-Talent, HTU) geven het potentieel aan tot opschaling (bredere disseminatie in het vo).
4. De UU kan een belangrijke rol vervullen als aanjager van een duurzaam samenwerkingsverband met scholen en gemeente op het gebied van kansengelijkheid in het onderwijs binnen de stad Utrecht (borging van de lange leerlijn vwe - po - vo – mbo/ho).

2.3.4 Aanbevelingen

1. Stel *prioriteiten* ten aanzien van kernactiviteiten op het gebied van wetenschapsonderwijs en kansengelijkheid in afstemming met het regionale onderwijsveld, waarbij we voorstellen de ontwikkeling van een *stabiele lange leerlijn vwe - po - vo - mbo/ho* met een focus op de stad en regio Utrecht tot prioriteit te maken.
2. Maak van alle losse projecten (U-Talent, HTU, etc.) een *samenhangend programma* gericht op wetenschapsonderwijs, kansengelijkheid, toegankelijkheid en talentontwikkeling in de lange leerlijn naar het wo. Maak een adequate overkoepelende organisatie, met een programmaraad waarin ook de onderwijspartners buiten de UU vertegenwoordigd zijn, en bezie in hoeverre de verschillende bestaande stuurgroepen en overlegorganen daarin op kunnen gaan. De programmaraad zou een trekker moeten hebben die voldoende tijd en armslag heeft om de ambities waar te kunnen maken. Bind die organisatie in de bestaande bestuursstructuur van de UU (dus geen parallelle structuur), door de agenda van de programmaraad te koppelen aan het BO, het overleg van vice-decanen met de rector enz., zodat besluitvorming op de juiste plaatsen gebeurt en door diegenen die op dit moment de verantwoording voor deelaspecten van het werkplan dragen. Laat bestaande scholennetwerken zoveel mogelijk opgaan in één netwerk, waarbinnen verschillende ringen bestaan, afgestemd op specifieke doelstellingen. Houd dit netwerk formeel gescheiden van het GST-netwerk van de opleidingsscholen, maar moedig samenwerking aan waar dat dienstig is en verken of op termijn of het samenvoegen van deze twee netwerken een optie is. Zorg voor een adequate en duurzame ondersteuning van dit programma. Zorg voor een adequate langjarige financiering van de basisstructuur, zodat kan worden geprofessionaliseerd en know-how aan het programma gebonden kan blijven.

Dit programma zou moeten bestaan *naast* de Graduate School of Teaching, zodat die zich tot haar kerntaak, het opleiden en bijscholen van leraren, kan beperken en niet aangesproken wordt op allerlei andere activiteiten die UU-medewerkers met scholen uitvoeren. Vanzelfsprekend moet het programma wel een goede verbinding hebben met de GST, om succesvolle actie ten aanzien van de lange leerlijn te garanderen.

3. Streef naar de afsluiting van *convenanten met samenwerkingspartners* (zoals U-Talent dat doet, maar dan op grotere schaal in stad en regio), waarin wederzijdse rechten en plichten worden vastgelegd. De activiteiten van de UU staan of vallen immers met stabiele samenwerkingsverbanden in stad en regio.
4. Versterk *samenwerking binnen de UU* tussen genoemde lange leerlijn en de educatieve opleidingen, met het oog op synergie bij onderwijsinnovatie. Geef bijzondere aandacht aan activiteiten die onderwijsinnovatie op scholen op het gebied van de alfa-gamma-vakken ondersteunen.
5. *Efficiëntie*: beoordeel individuele activiteiten op basis van hun samenhang met de gestelde prioriteiten, op basis van de mate waarin ze erin slagen een relatief grote doelgroep te bereiken en/of op basis van hun potentie tot opschaalbaarheid.
6. Zie erop toe dat alle hierboven genoemde activiteiten worden voorzien van *tastbare doelen en onderzoek of activiteiten doelmatig zijn*. Hiervoor is onderzoekscapaciteit nodig, die bij voorkeur gevonden moet worden in samenwerking met het UU-onderzoek (zie 2.3). Rapporteer transparant over de behaalde resultaten.
7. Ontwikkel als UU een structuur voor *financiering van deze initiatieven*, die aanvullend is op bestaande en toekomstige subsidiemogelijkheden. Een directe, langjarige financiering voor de basisstructuur van het programma is essentieel, zoals onder 2 vermeld. Daarnaast kan gedacht worden aan een garantiefonds, waarbij bijvoorbeeld goedlopende activiteiten kunnen worden voorgefinancierd in afwachting van het binnenhalen van subsidies en ze niet hoeven te worden onderbroken omdat er een tijdelijk gat zit in de financiering ervan.

3. UU en het regionale onderwijs: op weg naar een meer integrale aanpak

In het Strategisch Plan 2020-2025 van de UU is er oog voor (grote) maatschappelijke problemen die zich in de regio afspelen. Enkele daarvan hebben we reeds geschetst in de voorgaande hoofdstukken. Ernstige lerarentekorten, achteruitgang van lees- en rekenvaardigheden en toenemende kansenongelijkheid zullen een enorme maatschappelijke impact hebben als deze problemen niet goed opgepakt worden. Impact die verder strekt dan het oplopen van leerachterstanden maar in potentie ook effect heeft op effectieve burgerschapsvorming, begrip van democratische rechtsstaat, nieuwsbegrip en uiteindelijk ook de waarde van wetenschap. Gelukkig wordt dit ook door steeds meer partijen (regionaal en landelijk) ingezien en worden meer zeilen bijgezet om er iets aan te doen. Dit is uiteraard een gedeelde verantwoordelijkheid maar de UU heeft kennis en vaardigheden in huis om hier een impactvolle bijdrage aan te leveren. De commissie ziet de potentie van de UU en adviseert het College daarom ook hierbij toekomstige beleidsplannen nadrukkelijk in het licht van haar algemene missie op te pakken.

3.1 Resumerend

Het Nederlandse onderwijs wordt geconfronteerd met drie grote en in hun oorzaken en effecten met elkaar samenhangende problemen:

- Dramatische en steeds verder oplopende lerarentekorten in po en vo, waarbij scholen in de grote steden en de scholen die het meest te kampen hebben met de onderwijsachterstandenproblematiek het hardst worden getroffen.
- Toenemende kansenongelijkheid voor leerlingen op basis van hun sociaaleconomische achtergrond en/of migratieachtergrond, waardoor belemmeringen ontstaan voor de doorstroom van leerlingen tussen de verschillende niveaus van onderwijs.
- De aantasting van het fundament onder het leervermogen van leerlingen, door toenemende problemen met taalbeheersing van het Nederlands (ontlezing) en rekenvaardigheden, die de leerlingenpopulatie op ongelijke manier treffen.

Deze problemen verdienen in algemene zin de betrokkenheid van de UU, die het tot haar taak heeft gemaakt bij te dragen aan een betere wereld. Maar ze raken de UU ook in directe zin:

- Het (vo) lerarentekort doordat er bijzondere zorgen leven ten aanzien van het tekort aan eerstegraads bevoegde (vo) leraren die de UU opleidt plus academische leerkrachten als impuls voor po.
- De toenemende kansenongelijkheid doordat het de samenstelling van de instroom in het wo bepaalt op een manier die niets te maken heeft met het intrinsieke leervermogen van leerlingen (dus: onvoldoende kansen voor toetreding tot wo voor bepaalde groepen).
- De problemen ten aanzien van elementaire taal- en rekenvaardigheden doordat zij de kansenongelijkheid vergroten en de kwaliteit van de instroom in het wo bepalen. En indirect: opleiden van leraren kan bijdragen aan het verminderen van deze problemen.

Bovendien kan en mag de samenleving het een en ander te verwachten van een kennisinstelling als de UU, die zich erop laat voorstaan complexe maatschappelijke problemen te helpen oplossen: de UU kan het zich niet veroorloven ten aanzien van de problemen in het onderwijs een passieve houding aan te nemen.

3.2 Uitgangspositie UU

De UU heeft een voortreffelijke uitgangspositie om de bijdragen die ze op dit moment levert te versterken en te consolideren via drie activiteitenenvelden die in hoofdstuk 2 uitgebreid aan de orde kwamen, en die we hier kort samenvatten:

1. De vanouds bestaande lerarenopleiding is de laatste jaren sterk geïnnoveerd:
  - *binnen de UU*: de Graduate School of Teaching belichaamt de integratie van didactiek en onderwijskunde enerzijds en vakinhoud en de communicatie ervan naar leerlingen anderzijds op een manier die nationaal een voorbeeldfunctie kan hebben.
  - *buiten de UU*: de samenwerking met de scholen wordt steeds hechter en beter gestructureerd, zodat gestalte gegeven wordt aan de gedachte dat de verantwoordelijkheid van de GST en academische pabo niet ophoudt zodra alumni de poorten van de UU verlaten en dat het succesvolle opleiden van leraren in co-creatie met de scholen plaatsvindt.
2. Binnen de UU wordt op meerdere plekken onderzoek uitgevoerd op het gebied van jeugd, onderwijs en kansengelijkheid. Door de samenwerking van onderzoekers over traditionele discipline grenzen heen en door de ervaring die onderzoekers hebben met samenwerking met maatschappelijke partners, waaronder scholen, is het UU-onderzoek goed gepositioneerd om de *evidence base* te leveren voor kansrijke interventies ten aanzien van de genoemde problemen voor het onderwijs. Omdat onderwijs institutioneel georganiseerd is en kansengelijkheid een belangrijke focus is van het onderzoek in het strategische thema Institutions for Open Societies, is de IOS bijdrage direct relevant voor huidige vraagstukken. De (onderzoeks)nadruk op het stelsel, governance, besturing en organiseren, en leiderschap contextualiseert de aanpak van maatschappelijke vraagstukken.
3. Sinds enkele jaren organiseert de UU activiteiten voor leerlingen in het po (bv. Debuut, Meet the professor) en in het vo (bv. U-Talent, HTU), in samenwerking met een breed netwerk van scholen. Daarbij is een recente verschuiving van focus naar activiteiten die kansengelijkheid bevorderen. De commissie juicht deze nieuwe focus toe. Er worden innovatieve onderwijsvormen ontwikkeld met het doel om wetenschap dicht bij leerlingen te brengen, zowel wat betreft vakinhoudelijke kennis en vaardigheden als wat betreft algemene talige vaardigheden.

Het is niet moeilijk om de rode draad te zien die deze drie activiteitsvelden met elkaar verbindt: we leiden in co-creatie met het onderwijsveld leraren op die in hun dagelijkse werkzaamheden van het onderwijzen van een schoolvak toenemend geconfronteerd worden met kansengelijkheid in de klas, waarbij van diezelfde leraren wordt gevraagd kansengelijkheid te bevorderen. Dat kunnen zij alleen indien zij en de scholen waarop zij werken worden gewapend met de resultaten van relevant onderzoek en met kennis van praktische interventies die op dat onderzoek aansluiten. Met andere woorden, het thema kansengelijkheid in het onderwijs dringt zich prominent op de voorgrond.

Toenemend wordt ingezien dat deze focus op de adequate toerusting van leraren alleen lukt indien die wordt verrijkt door een inzicht dat het niveau van de individuele leraar overstijgt, namelijk dat de complexe problemen waarmee het onderwijs wordt geconfronteerd een benadering op meerdere niveaus tegelijk noodzakelijk maken (*multilevel* benadering):

- Omdat vele instanties betrokken zijn bij het onderwijs, vereisen kansrijke interventies goede afstemming met de vele betrokken instituties, bij voorkeur in de vorm van co-creatie.
- Er is toenemende mate sprake van beleidsontwikkeling op regioniveau – ook waar het het onderwijs betreft. De aanbevelingen uit dit rapport sluiten aan bij een landelijke trend waarin vanuit het idee van regionale ecosystemen getracht wordt kwaliteitsverbetering op bepaalde vraagstukken te realiseren. In de regio lijkt een goede balans aangebracht te kunnen worden tussen beleidsontwikkeling, innovatie, afstemming tussen verschillende partijen en de daadwerkelijke uitvoering. Deze schaalgrootte maakt dat er voldoende geprofiteerd kan worden van beschikbare (brede) kennis zonder al te veel in te hoeven boeten op wendbaarheid, flexibiliteit en ‘elkaar kennen’.
- Om succesvol kansengelijkheidsbeleid te realiseren is aandacht voor elke fase in de lange leerlijn van leerlingen essentieel, beginnend bij voor- en vroegschoolse opvang, via po en vo naar het mbo/ho; daarbij is met name aandacht nodig voor de transities tussen vve, po, vo en mbo/ho.

Vanwege de evidente samenhang tussen de drie activiteitsvelden kan er dus geen sprake van zijn dat de UU haar inspanningen op één van deze drie activiteitsvelden terugschroeft. Veeleer verdient versterking en consolidatie de aandacht, maar dan wel gericht en geconcentreerd: de commissie heeft in hoofdstuk 2 daartoe concrete aanbevelingen gedaan.

3.3 Doelgerichte samenhang

Organisatorisch kunnen de aanbevelingen voor het grootste deel heel goed binnen de bestaande structuren van de UU worden gerealiseerd:

- ten aanzien van 1 (lerarenopleidingen) vindt dat plaats binnen de GST, maar ook, U-Talent en O&T hebben een belangrijke rol, waarbij er helaas geen overkoepelende structuur bestaat waarbinnen ook nascholing een helder gestructureerde plaats kan krijgen. De commissie beveelt aan te onderzoeken of het adaptieve expertmodel, zoals dat nu gehanteerd wordt door de GST, als organiserend principe kan dienen bij het overzichtelijk aanbieden en verder door ontwikkelen van onderwijs voor onderwijsprofessionals. Het OvP programma zou hierin een coördinerende rol in kunnen nemen.
- voor 2 (onderzoek) zijn er de strategische thema's DoY en IOS die de noodzakelijke wetenschappelijke infrastructuur bieden. Wel stelt de commissie vast dat het zinvol is om een gemeenschappelijke landshapsanalyse uit te voeren die de onderwijsproblematiek adresseert. Op basis hiervan kan mogelijk een hub of een ander samenwerkingsverband worden gevormd waarin DoY, IOS en andere betrokken onderzoekers samenwerken aan thema's die meer focus en aandacht behoeven.
- voor 3 (de lange leerlijn in po en vo) bestaat een stabiele overkoepelende structuur nog niet, maar zij is wel binnen bereik op basis van de aanbevelingen genoemd onder pijler 3. Tevens is een stabiele, langjarige basisfinanciering nodig waar die nu nog ontbreekt, met name voor U-Talent en voor activiteiten met betrekking tot het po, zoals het PO Partnerschap Utrecht en Meet the Professor. Die kan worden opgezet naar het model van HTU: een meerderjarig commitment van de UU om de basisstructuur te financieren, gekoppeld aan een inspanningsverplichting om externe subsidies in te werven waar dat mogelijk is.

Is het voldoende om de drie activiteitsvelden op de genoemde manier te versterken? Nee. Het is essentieel dat ook tussen de activiteitsvelden samenwerking en wederzijdse kruisbestuiving plaatsvindt. Concreet zien we daarbij de volgende kansen:

De GST heeft op dit moment een netwerk van partner- en opleidingsscholen dat ze deelt met haar partners in de ULOA – dit netwerk heeft tot doel om zo goed mogelijk leraren te kunnen opleiden. Activiteiten voor bijscholing worden ook opgestart in dit netwerk maar de verschillende activiteiten in de UU en bij de betrokken hogescholen moeten daar nog beter op aangesloten raken. De commissie is van mening dat deze en toekomstige activiteiten via deze lijn opgenomen zouden moeten worden. Kenmerk van dit netwerk: scholing van docenten en schoolleiders in brede zin.

U-Talent, HTU, O&T en het Wetenschapsknooppunt hanteren op dit moment allemaal hun eigen netwerk. Daar zit overlap in en het is onduidelijk naar de buitenwereld. Zoals aanbevolen zou dit netwerk beter in elkaar geschoven kunnen worden tot één netwerk. Bij het samenvoegen van de netwerken, zoals voorgesteld bij de aanbevelingen bij pijler 3 zou goed afgestemd moeten worden met de scholen welke doelen er verbonden zouden moeten worden aan dit nieuwe netwerk en welke aspecten, kenmerken en samenwerkingsmogelijkheden voor hen belangrijk zijn en hoe de doelmatigheid en effectiviteit van het nieuwe netwerk zo groot mogelijk kan zijn. Intern is belangrijk dat de verschillende expertises vanuit de verschillende organisatieonderdelen complementair kunnen werken en de verbinding met pijler 1 en 2 (leraren opleiden, bij- en nascholen en onderzoek) helder is. Kenmerken van dit netwerk: wetenschapseducatie, kansengelijkheidsbevordering, talentontwikkeling en toegankelijkheid.

Daarmee ontstaan 2 duidelijke netwerken waar de activiteiten van onderzoek beter op aangesloten zouden kunnen raken. Op termijn zou gekeken moeten worden of verdere integratie van deze twee netwerken tot één netwerk wenselijk en mogelijk is. Via deze twee netwerken zouden er met de scholen (meerjarige) afspraken gemaakt kunnen worden over in co-creatie geformuleerde onderzoeksvraagstukken met betrekking tot onderwijs en jeugd.

1. Versterken van contact tussen pijler 1 en pijler 3: De GST enerzijds en de instanties voor wetenschapseducatie en kansengelijkheidsonderwijs anderzijds (o.a. U-Talent, HTU, O&T, Wetenschapsknooppunt) zijn te zeer gescheiden velden; bij de ontwikkeling van het sterk op lopend wetenschappelijk onderzoek gebaseerde onderwijs voor U-Talent en HTU zijn bijvoorbeeld UU-medewerkers en studenten betrokken die geen band hebben met de GST. Ook bieden beide pijlers vormen van onderwijs voor professionals aan waar niet goed op wordt afgestemd.

2. Versterken contact tussen pijler 1, 2 en 3 op het vlak van onderzoek: wetenschappelijk personeel dat het actiefst is binnen de GST en daaraan gerelateerd onderwijs voor professionals (door GST, U-Talent, O&T, Wetenschapsknooppunt) is niet (altijd) het actiefst op het gebied van wetenschappelijk onderzoek in de vakken waarin het doceert. Verbinding op deze gebieden is wenselijk en zou er meer moeten komen.
3. De initiatieven op het gebied van wetenschapseducatie en kansengelijkheid worden niet systematisch onderzocht op doelmatigheid en effectiviteit. Onderzoek naar de effectiviteit van de activiteiten van bijvoorbeeld U-Talent, HTU, Debuut, Meet the Professor is er niet of nauwelijks en zou er meer moeten komen.
4. Er bestaan vele verschillende scholennetwerken, die elk gekoppeld zijn aan verschillende UU-activiteiten en niet het activiteitenveld overstijgen waarin ze op dit moment functioneren. Bij het samenvoegen van de netwerken, zoals voorgesteld bij de aanbevelingen bij pijler 3, zou goed afgestemd moeten worden met de scholen welke doelen er verbonden zouden moeten worden aan dit nieuwe netwerk en welke doelen, kenmerken en samenwerkingsmogelijkheden voor hen belangrijk zijn en hoe de doelmatigheid en effectiviteit van het nieuwe netwerk zo groot mogelijk kan zijn. Intern is belangrijk dat de verschillende expertises vanuit de verschillende organisatieonderdelen complementair kunnen werken en de verbinding met pijler 1 en 2 (leraren opleiden, bij- en nascholen en onderzoek) helder is.
5. Bovendien is een communicatieplan betreffende bovenstaande punten noodzakelijk. Momenteel is de versnippering van informatie een probleem: niemand, extern noch intern, heeft het overzicht. Er zou één loket binnen de UU moeten komen voor vragen van buiten de UU. Dat loket zou de weg moeten weten binnen de activiteitenvelden van de UU, zodat externe partijen efficiënt gekoppeld kunnen worden aan UU-partijen. Ditzelfde loket kan intern functioneren als informatiepunt voor UU-medewerkers die op zoek zijn naar partners in de onderwijskolom buiten de UU.

Aanbevelingen t.a.v. de 'governance'

Terwijl de bestaande organisatiestructuur binnen de UU voldoet ten aanzien van de implementatie van de aanbevelingen van de commissie voor de drie onderscheiden activiteitenvelden, geldt dat niet voor de hierboven genoemde overstijgende velden. Daarom pleit de commissie voor het inzetten van het beproefde middel van een *dedicated dean*, in dit geval voor het versterken van (samenwerking met) regionaal onderwijs, wiens taak het is een werkagenda te formuleren en uit te voeren op basis van de aanbevelingen in dit rapport. Deze dean is verantwoordelijk voor de uitvoering van activiteiten die de drie velden overstijgen (1-5 hierboven) en functioneert als aanjager en verbinder van de activiteiten die in het kader van versterking regionaal onderwijs zullen plaatsvinden binnen de GST, OvP, wetenschapseducatie en kansengelijkheid en het relevante onderzoek binnen de UU. De dean werkt samen met een commissie die is samengesteld uit de trekkers van de 3 pijlers, de programmaleider OvP, de dean Diversity en een klein aantal relevante *stakeholders* van buiten de UU. De trekkers van de drie pijlers hebben echter hun eigen mandaat en moeten binnen de pijler, maar ook in het externe speelveld dat daarmee verbonden is, uitvoering geven aan de al dan niet reeds opgestelde of nog op te stellen ontwikkel-/werkagenda's.

3.4 Aanbevelingen in het kort (samenvatting hoofdstuk 2)

Overkoepelend:

1. Een dean regionaal onderwijs treedt op als interne verbinder en trekker op om uitvoering te geven aan een werkagenda gebaseerd op aanbevelingen uit dit rapport.
2. De netwerken die de UU heeft worden geleidelijk omgevormd (in afstemming met partners) naar 2 netwerken met duidelijk signatuur: 1) opleiden en nascholen van leraren en schoolleiders in brede zin & 2) wetenschapseducatie, talentontwikkeling en kansengelijkheidsbevordering. Op termijn wordt verkend of beide netwerken samen te voegen zijn.
3. Activiteiten in het netwerk van wetenschapseducatie, talentontwikkeling en kansengelijkheidsbevordering krijgen duurzame financiering.

4. Activiteiten binnen het netwerk van wetenschapseducatie, talentontwikkeling en kansengelijkheidsbevordering worden systematischer onderzocht op doelmatigheid en effectiviteit.
5. Naar buiten toe maakt de UU werk van het duidelijker profileren van de twee netwerken en het aanbod van OvP (loket of verbeterde website).

Pijler 1: UU als opleider van leraren

Trekker: directeur GST in tandem met programmaleider OvP i.r.t. aanbod onderwijs voor professionals.

1. *Actief promoten van leraar als beroepsperspectief* bij eigen opleidingen.
2. *Professionele ontwikkeling van leraren* in samenwerking met onderwijspartners. O.a. begeleiding beginnende leraren, en versterken vakdidactieknetwerken. Onderzoek of het adaptieve expertmodel als organiserend principe kan fungeren voor het Onderwijs voor Professionals aanbod.
3. Samen met scholen onderzoeken of *vakdidactieknetwerken* kunnen worden opgezet of versterkt.

Pijler 2: UU onderzoek naar onderwijs en jeugd

Trekker voor landschapsanalyse: talentvolle onderzoeker met contacten binnen DoY en IOS

1. Geef onderzoek naar onderwijs hogere urgentie en laat dit *duidelijker zichtbaar* terugkomen binnen de strategische thema's (en dan in ieder geval DoY en IOS).
2. Voer een *landschapsanalyse* uit met betrekking tot onderzoek naar onderwijs, waarbij een multilevel-benadering wordt gehanteerd door te kijken naar onderzoek dat wordt uitgevoerd op verschillende niveaus.
3. *Wederkerigheid en langdurige commitment* bij de agendering, uitvoer van onderzoek en implementatie van resultaten van het onderzoek binnen de UU zou meer prioriteit moeten krijgen. Dit door het inzetten van speciale community managers voor de scholen en door meer tegemoet te komen aan kleinere onderzoeksvragen van scholen om de samenwerkingsrelatie sterker in het teken van wederkerigheid en duurzaamheid te zetten.
4. Investeer in *samenwerkingen met partners die beleid informeren* (ministeries van OCW, VWS, gemeenten, grote scholenbesturen e.d.) op basis van uitgangspunten waarvan onderzoek uitwijst dat dit een relevante bijdrage kan leveren aan kwalitatief goed onderwijs.
5. De impact van onderzoek wordt voorzien van *meetbare doelen* en de voortgang hiertoe wordt regelmatig geëvalueerd.
6. *Bestaande samenwerkingen* (Utrecht Leert OpleidingsAlliantie, werkplaatsen, PO Partnerschap Utrecht etc.) zouden *benut moeten worden* bij het doen van wetenschappelijk onderzoek om zo gezamenlijk te werken aan het aanpakken van maatschappelijke problemen.

Pijler 3: De rol van de UU met betrekking tot kansengelijkheid en de lange leerlijn

Trekker: iemand met kennis over en affiniteit met de verschillende interne netwerken en contacten in de regio. Zal daarnaast een rol krijgen als onafhankelijk voorzitter van de regiegroep scholennetwerken.

1. De ontwikkeling van een *stabiele lange leerlijn vve – po – vo – mbo/ho* met een focus op de stad en regio Utrecht.
2. Maak van losse projecten een *samenhangend programma*, met een adequate overkoepelende organisatie.
3. Stel *convenanten* op met samenwerkingspartners.
4. Versterk *samenwerking binnen de UU* tussen genoemde lange leerlijn en de educatieve opleidingen.

5. *Efficiëntie*: beoordeel individuele activiteiten op basis van hun samenhang met de gestelde prioriteiten, op basis van de mate waarin ze erin slagen een relatief grote doelgroep te bereiken en op basis van hun potentie tot opschaalbaarheid.
6. Zie erop toe dat alle hierboven genoemde activiteiten worden voorzien van *meetbare doelen*. Rapporteer transparant over de behaalde resultaten.
7. Ontwikkel als UU een structuur voor *financiering van deze initiatieven*. Gedacht kan worden aan een garantiefonds.

3.5 Op weg naar 'Regionaal samenwerken aan Onderwijskwaliteit'

Met dit rapport heeft de commissie getracht een fundament te leggen voor het intern en extern verhelderen van de samenwerking met haar regiopartners in het onderwijs. Met de formulering van de drie pijlers is meer inzicht gecreëerd in de interne activiteiten op het vlak van onderwijs van de Universiteit Utrecht. De verschillende gesprekken die de commissie gevoerd heeft met de intern betrokkenen hebben veel inzicht gegeven over hoe bestaande structuren functioneren, welke wensen er zijn en vooral ook wat betrokkenen binnen onze organisatie belangrijk vinden. De commissie constateert een enorme bevoegenheid bij diegenen die betrokkenheid hebben bij het regionale onderwijsveld. Die bevoegenheid maakt echter niet blind voor zaken die beter zouden kunnen en de commissie wil bij deze ook grote dank en waardering uitspreken voor de kritisch constructieve houding die zij ontmoette in haar gesprekken. Het vermogen om in alternatieven en oplossingen te denken is belangrijk en moeten we koesteren in het vervolgtraject. Deze elementen, samen met de aanbevelingen in het rapport zouden, wat de commissie betreft moeten dienen als eerste stap om van hieruit de samenwerking met regionale onderwijspartners verder vorm te gaan geven en te verhelderen. Gerealiseerd moet hierbij worden dat dit rapport daarom geen eindpunt beoogt te zijn, maar juist een eerste aanzet voor een *ontwikkelagenda* voor de komende jaren.

Bij verdere uitwerking van de ontwikkelagenda staan *co-creatie*, gezamenlijke verantwoordelijkheid en wederkerigheid tussen de UU en haar regionale onderwijspartners centraal. Vandaar dat het advies van de commissie is om als volgende stap in dit proces in gesprek te gaan met de regionale onderwijspartners van de UU, die bereikt kunnen worden via bestaande netwerken. Wij hopen en geloven dat dit zal resulteren in meer duidelijkheid en zichtbaarheid binnen de Universiteit Utrecht en in haar samenwerking met regionale onderwijspartners met als doel om gezamenlijk bij te dragen aan de kwaliteit van het onderwijs. Belangrijk daarbij is dat de UU, gegeven het maatschappelijke belang van alle aspecten van het onderwijs, laat zien dat ze zich langdurig en duurzaam verbindt aan het versterken van de relaties met het maatschappelijk onderwijsveld. Daar past eerder een tijds kader van 10-15 jaar bij dan de looptijd van het huidige Strategisch Plan.

4. Literatuur

2018-07 Startnotitie Marja Blom
2019-06-24 Notitie visie ambitie GST compact, Jan van Tartwijk

Bronnen

Becker, B. (2011). Social disparities in children's vocabulary in early childhood. Does pre-school education help to close the gap? *The British Journal of Sociology*, 62(1), 69-88. doi:10.1111/j.1468-4446.2010.01345.x

Bijlsma, H., Claessens, L., Van Dijk, E., Henrichs, L., Keyser, M., ... Viëtor, R. (2019). *Academische leraren PO*. Rosenmullers Communicatie & Organisatie. Verkregen van <https://www.platformsamenoopleiden.nl/wp-content/uploads/2019/03/Academische-leraren.pdf>

Disciplineorgaan Sociale Wetenschappen (2020). *Van inzicht naar impact: Sectorplan Maatschappij- en Gedragwetenschappen 2020-2025*. De auteur. Verkregen van <https://sshraad.nl/wp-content/uploads/sites/361/2021/02/DSW-SECTORPLAN-2020-25.pdf>

Doolaard, S., Dijkema, S., Prins, F., Claessens, L., & Ebbes, R. (2018). *Het functioneren van beginnende leerkrachten in hun groep en in de school: verschillen tussen alumni van de academische en de hbo pabo*. GION, Gronings Instituut voor Onderzoek van Onderwijs, Opvoeding en Ontwikkeling, Rijksuniversiteit Groningen.

Fakkel, M., Peeters, M., Lugtig, P., Zondervan-Zwijnenburg, M. A. J., Blok, E., White, T., ... Vollebergh, W. A. M. (2020). Testing sampling bias in estimates of adolescent social competence and behavioral control. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 46(100872), 1-9. doi:10.1016/j.dcn.2020.100872

Fisher, C. B., Arbeit, M. R., Dumont, M. S., Macapagal, K., & Mustanski, B. (2016). Self-consent for HIV prevention research involving sexual and gender minority youth: Reducing barriers through evidence-based ethics. *Journal of Empirical Research on Human Research Ethics*, 11(1), 3-14. doi:10.1177/1556264616633963

Inspectie van het Onderwijs (2019). *De Staat van het Onderwijs 2019*. Verkregen van <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2019/04/10/rapport-de-staat-van-het-onderwijs-2019>

Inspectie van het Onderwijs (2020). *De Staat van het Onderwijs 2020*. Verkregen van <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2020/04/22/staat-van-het-onderwijs-2020>

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2020a). *Bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen*. Verkregen van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/10/12/bestuursakkoord-flexibilisering-lerarenopleidingen>

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2020b). *Kamerbrief lerarenbeleid en onderwijsarbeidsmarkt 2020*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Primair Onderwijs. Verkregen van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/12/09/kamerbrief-lerarenbeleid-en-onderwijs-arbeidsmarkt>

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2020c). *Tendrapportage arbeidsmarkt leraren po, vo en mbo 2020*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Directie Kennis. Verkregen van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/12/09/tendrapportage-arbeidsmarkt-leraren-po-vo-en-mbo-2020>

Noordegraaf, M., Van Loon, N., Heerema, M., & Weggemans, M. (2015). *Professioneel vermogen in het primair onderwijs*. Universiteit Utrecht, Departement Bestuurs- en Organisiatiewetenschap. Verkregen van https://www.nro.nl/sites/nro/files/migrate/eindrapport-413-13-003-Thema-3_Professioneel-vermogen-in-het-PO-Noordegraaf-ea.pdf

Universiteit Utrecht (2020). *Open blik, open houding, open wetenschap: Strategisch Plan 2025 Universiteit Utrecht*. Verkregen van <https://www.uu.nl/sites/default/files/UniversiteitUtrecht-StrategischPlan2025.pdf>

Websites

<https://alfa4all.nl/>
<https://www.aos-hum.nl/>
<http://www.awtjutrecht.nl/over-de-werkplaats/partners>
<http://www.kijkoponderwijs.nl/utrechtse-onderwijs-agenda/>
<https://ktwt.nl/>
<http://onderwijsonderzoekutrecht.nl/>
<https://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/vo/personeel-vo/prognoses-arbeidsmarkt-vo>
<https://U-Talent.nl/>
<https://www.uu.nl/bachelors/academische-lerarenopleiding-primair-onderwijs>
<https://www.uu.nl/en/background/research-into-increasing-equal-opportunities-through-expansion-of-preschool-education>
<https://www.uu.nl/nieuws/universiteit-utrecht-versterkt-samenwerking-met-primair-onderwijs>
<https://ww.uu.nl/po>
<https://www.uu.nl/onderwijs/graduate-school-of-teaching>
<https://www.uu.nl/onderwijs/samenwerking-met-het-basisonderwijs>
<https://www.uu.nl/onderwijs/wetenschapsknooppunt>
<https://www.uu.nl/onderzoek/freudenthal-instituut/student-op-school-sos>
<https://www.uu.nl/vo>
<https://www.vsnu.nl/actieplan-2018-2022.html>
<https://werkplaatsonderwijsonderzoekutrecht.nl/>
<https://werkplaatsonderwijsonderzoekutrecht.nl/organisatie/wou-go-teams/>
<https://wij-leren.nl/redenen-stoppen-leraren-vo-binnen-vijf-jaar.php>

5. Bijlagen

5.1 Afspraken bestuursakkoord flexibilisering en de rol van Utrecht

Regionale allianties voor de lerarenopleidingen – In het bestuursakkoord wordt de “Utrecht Leert Opleidings-Alliantie (waarin betrokken de scholen, de HU, de Marnix-academie, de HKU, de UvH en de UU) genoemd als een voorbeeld van een bestaande alliantie. In het voortgezet onderwijs (vo) is de samenwerking tussen HU-Archimedes, GST en de scholen uitstekend en intensief. De UU werkt in partnerschappen (opleidingsscholen) die in het vo rond schoolbesturen zijn georganiseerd. Er wordt gewerkt met gezamenlijke opleiders, die dubbelaanstellingen hebben bij HU, UU of een van de partnerscholen (via detacheringen). In de partnerschappen omarmt men de inhoudelijke GST-visie op het opleiden van leraren, waarin nadrukkelijk de link wordt gelegd met een leven lang ontwikkelen door leraren. In het primair onderwijs (po) heeft de UU een goed functionerende samenwerking met de HU Theo Thijssen in de Academische Lerarenopleiding Primair Onderwijs (ALPO). De samenwerking met de Marnix in het po wordt geïntensiveerd. Opleidingsscholen zijn in het po niet georganiseerd rond de besturen, maar rond de lerarenopleidingen. Er wordt gewerkt aan het inrichten van een gezamenlijke nieuwe opleidingsschool voor het po waarin onderzoekend leren een centrale plaats krijgt en de relatieve ruimte voor de ALPO en de nieuwe opleiding die ontwikkeld wordt (zie hieronder) meer tot hun recht kunnen komen.

Kennisdelen en samenwerken in het flexibiliseren van lerarenopleidingen – De hbo- en wo-lerarenopleidingen zullen kennis en ervaringen delen met betrekking tot flexibilisering en zullen onder meer samenwerken bij de ontwikkeling van professionaliseringsmogelijkheden voor lerarenopleiders. Voor de UU geeft dit ruimte om gezamenlijk met scholen en de hogeschool onderzoek te doen naar de verbinding tussen de opleiding en leven lang ontwikkelen (input en profijt voor het focusgebied Professional Performance en het programma Leven lang leren).

Modularisering curriculum – M.b.t. het verder flexibiliseren van (wo-)lerarenopleidingen is het fundament gelegd bij de GST, waarvan het curriculum al is gemodulariseerd. Het model zoals we dat binnen de GST is ontwikkeld (en geïmplementeerd) vormt het startpunt voor de omschrijving in het bestuursakkoord en voor als startpunt vergelijkbare curriculumherzieningen binnen de lerarenopleidingen van de VU, de UvA, en de Universiteit Leiden.

Alfa4all – Om een flexibel onderwijsaanbod te ontwikkelen voor studenten en zij-instromers die leraar willen worden in één van de tekortvakken in het alfadomein, maar te weinig vakinhoudelijke bagage hebben, wordt het programma Alfa4all ingericht. Hiervoor staat Beta4all, waarvan de bètafaculteit trekker is, waarin landelijk door de bètafaculteiten stevig wordt geïnvesteerd en de UU hierin dus een strategische positie heeft.

Academische opleidingsroutes voor het primair onderwijs – De UU ontwikkelt in samenwerking met de HU en de Marnix een nieuwe opleidingsroute tot leraar primair onderwijs voor studenten met (tenminste) een afgeronde universitaire bacheloropleiding. Deze route kan worden gecombineerd met een master in bijvoorbeeld onderwijswetenschappen of pedagogiek.

Gezamenlijke leeruitkomsten – De hogescholen werken aan het flexibiliseren van hun lerarenopleidingen waarbij de opleiding maatwerk levert voor studenten met verschillende startniveaus die helder gedefinieerde leeruitkomsten dienen te bereiken. De UU en HU hebben stappen gezet, in overleg met partnerscholen, om hun eindtermen op vergelijkbare wijze te definiëren, zodat de samenwerking op de partnerscholen vergemakkelijkt.

Universitaire zij-instroom – De UU heeft met een aantal universitaire lerarenopleidingen afspraken gemaakt over het zo veel mogelijk gelijktrekken van instroomeisen en de beoordeling van eerder verworven competenties om drempels voor zij-instromers weg te nemen. Ook investeert de UU in gezamenlijke communicatie naar de doelgroep via het onderwijsloket dat samen met de hogescholen is ingericht.

5.2 Lijst gesprekspartners

- Drs. Fokke Aukema
- Prof. dr. Wieger Bakker
- Prof. dr. Bas van Bavel
- Drs. Femke den Boer
- Prof. dr. Peter Coopmans
- Dr. Renée Filius
- Prof. dr. Tamara van Gog
- Prof. dr. Maarten Kleinhans
- Prof. dr. Henk Kummeling
- Prof. dr. Paul Leseman
- Ir. Berenice Michels
- Prof. dr. Mirko Noordegraaf
- Prof. dr. Susan te Pas
- Prof. dr. Janneke Plantenga
- Prof. dr. Toine Pieters
- Dr. Frans Prins
- Maarten Reichwein
- Prof. dr. Jan van Tartwijk
- Drs. Desiree Verberk
- Prof. dr. Leoniek Wijngaards-de Meij

Universiteit Utrecht